

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Japanológia szak

Szakdolgozat
Japán témák a Vasárnapi Újságban
A Wiener Zeitung Japánnal kapcsolatos híreinek tükrében

Dr. Farkas Ildikó
Egyetemi docens

Szabó Noémi Anna
MA II. évfolyam

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	3
2. Történelmi háttér	5
3. Vasárnapi Újság.....	7
4. Wiener Zeitung.....	8
5. 1854 – Matthew C. Perry és a nyitás	9
5.1. Vasárnapi Újság 1854.....	9
5.2. Wiener Zeitung 1854.....	11
6. 1855 – Jevfimij Vasziljevics Putyatin és a nagy földrengés	17
6.1. Vasárnapi Újság 1855.....	17
6.2. Wiener Zeitung 1855.....	19
7. 1856 – Wilhelm Heine és Japán	23
7.1. Vasárnapi újság 1856	23
7.2. Wiener Zeitung 1856.....	23
8. 1857 – Vegyes hírek.....	28
8.1. Vasárnapi Újság 1857.....	28
8.2. Wiener Zeitung 1857	29
9. 1858 – Angol beszámolók.....	32
9.1. Vasárnapi Újság 1858.....	32
9.2. Wiener Zeitung 1858.....	34
10. Összegzés	42
11. Képek.....	44
12. Bibliográfia.....	47
12.1. Források.....	47
12.2. Szakirodalom és internetes források.....	48
12.3. Folyóiratok	51
12.3.1. Vasárnapi Újság.....	51
12.3.2. Oesterreichisch kaiserliche Wiener Zeitung, 1858-tól Wiener Zeitung.....	52
12.3.3. Abendblatt der oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung, 1858-tól Abendblatt. Wiener Zeitung.....	57
12.4. Képek forrása.....	59
12. まとめ	60

1. Bevezető

Jelen szakdolgozat témája a Vasárnapi Újság 19. század közepén megjelent Japánnal kapcsolatos hírei, és ezek összehasonlítása a Wiener Zeitung hasonló témájú cikkeivel az 1854–1858 közötti időszakban. A választás azért esett erre a témakörre, mert mindig is érdekelt Európa és Japán kapcsolattörténete, főleg ami a kezdeti korszakokat illeti. A többes szám használata azért is indokolt véleményem szerint, mert az első 1543-as kapcsolatfelvétel után a 17. században Japán bezárta kapuit az európai hatalmak előtt, kivéve a hollandokat. Ezt 1853-ig fenn tudták tartani, ekkor viszont kénytelenek voltak engedni a nyomásnak, így az ország 19. századi megnyitásával újabb korszakba lépett az európai és japán kapcsolatok története.

Keleti nyelvek és kultúrák szakon az első találkozás időszakával, 16–17. századdal, illetve egy Japánból Európába küldött küldöttséggel foglalkoztam. Ezt a témát folytattam a bezárkózási időszakának végével, az 1850-es évekkel, főként arra helyezve a hangsúlyt, hogy mit tudtak Magyarországon, illetve Ausztriában a felkelő nap országáról ebben az időszakban a fent említett két sajtótermék tükrében.

A Wiener Zeitungot azért is találtam megfelelőnek, mert ez időben teljesen lefedi a Vasárnapi Újság kiadási éveit, tekintve, hogy előbbi az 1700-as évek eleje óta napjainkig kiadásra kerülő, létező lap, míg utóbbi 1854 és 1921 között látott napvilágot. Számtalan egyéb folyóirat jelent meg ebben az időszakban az osztrák fővárosban, de egyiket sem lehetett a kiadási évek szerint párhuzamba állítani a magyar újsággal, vagy teljesen más jellegű sajtótermék volt.

A vizsgált korszakban a szerzők a Japánnal kapcsolatos információikat még közvetett forrásokból szerezték. Ebből következően azt szeretném megvizsgálni, hogy a Vasárnapi Újság szerzői mennyire támaszkodtak a Habsburg Birodalom központjában megjelent hivatalos napilapban szereplő hírekre, illetve hogy található-e egyezés a két újságban megjelent hírek között az 1854 és 1858 között megjelent számokban. Továbbá feltételeztem, hogy a Magyarországon megjelent Japánnal kapcsolatos hírek forrásának nagy része elsősorban német nyelvterületről, német közvetítéssel került be. Valószínűnek tartottam, hogy találok ilyeneket, mivel épp ekkoriban kényszerült rá Japán, hogy megnyissa kapuit az idegenek előtt. Ez volt az a kor, amikor egyre több hír foglalkozott a távoli országgal, míg korábban igencsak szűk volt az elérhető források száma, amiket a 16–17. századi misszionáriusok, később a hollandok, illetve hajótöröttek írtak. Ezeket röviden ismertetem a következő fejezetben, hogy látható legyen mit tudott a Nyugat a 19. század elején a nyitást megelőzően Japánról.

A kutatás folyamán a hangsúlyt a Vasárnapi Újság tematikájának megfelelően az ismeretterjesztő témájú cikkekre helyeztem, ugyanakkor szükségesnek találtam megvizsgálni a Wiener Zeitungban megjelent Japánnal kapcsolatos politikai híreket is, mivel sok ilyen szerepelt a bécsi lapban, ezeket összefoglalva ismertetem a lábjegyzetben is. Ott ahol, az adott időszakban sok politikai témájú hír vagy cikk jelent meg, az átláthatóság kedvéért az országok szerinti csoportosítás mellett döntöttem, mivel a kronológiai sorrendet ebben az esetben nem tartottam megfelelőnek. A lábjegyzetben a könnyebb olvashatóság érdekében ezeknél az összefoglalóknál a dátumot és az oldalszámot tüntettem fel, a pontos adatok megtalálhatóak a bibliográfiában.

A korban a szerzőknek gondot okozott a japán nevek, helyek, szavak átírása, ezeket szó szerinti idézetnél eredeti formában meghagytam, a többi helyen a mai változatot tüntettem fel, zárójelben ismertetve az újságban megjelentet is. Azoknál a részeknél, ahol a cikk összefoglalásánál többször is idézek az eredeti műből, ott az elejére tettem lábjegyzetet, ez értelemszerűen vonatkozik az utána következő rész egészére.

A Vasárnapi Újság 1854 és 1858 között megjelent számait áttekintettem, a Wiener Zeitungban való kereséshez az Österreichische Nationalbibliothek ANNO – AustriaN Newspapers Online programjának keretében digitalizált újságokban kerestem a témámhoz tartozó cikkeket, de hasznomra vált még Lévai Gábor 1943-ban megjelent *Japán magyar könyvészete*, illetve Buda Attila szerkesztette 2010-ben kiadott *Messziről felmerülő vonzó szigetek* című műve. A vizsgálat során az utóbbi két szerző által összegyűjtötteken felül is találtam a témához tartozó Japánnal kapcsolatos információt.

Mivel nem egy repertórium összeállítása volt a dolgozatom célja, a kutatás folyamán megtalált mindent hírt feljegyeztem, de a tárgyhoz nem kapcsolódó részek ismertetésétől eltekintek, ezenkívül megnéztem a politika történetét is.

A Wiener Zeitung esetében a mellékletek tartalmát nem mutatom be bővebben, kivételt képez az újsághoz tartozó esti szám, mivel az Abendblattban is találhatóak kutatás szempontjából fontos hírek, illetve olyan eset is előfordult, amikor csupán az esti szám volt elérhető.

Összegezve tehát a dolgozatban a magyar és osztrák lap 1854 és 1858 között megjelent Japánnal kapcsolatos híreit szeretném bemutatni, illetve összehasonlítani.

2. Történelmi háttér

Nyugaton először Marco Polo művéből olvashattak röviden Japánról. Az első európai később, 1543-ban jutott el először az szigetországba, de az 1600-as évek elején a Tokugavák jobbnak látták kitiltani az idegeneket a nehezen egyesített országból. Ez alól nyugatiak közül csak a hollandok jelentettek kivételt, de a mozgásterük erősen korlátozott volt. A bezárkózási rendszert a 19. század közepéig tudták fenntartani, ekkor viszont már csak idő kérdése volt, hogy az közben technikai fejlettségben megerősödött Nyugat, a kelet felé törekvő oroszok, illetve az óceán másik oldaláról érkező amerikaiak közül melyik ország fogja kikényszeríteni a nyitást, ami végül az amerikaiaknak sikerült elsőként 1853-ban.

Vajon milyen információk birtokában volt ekkor a Nyugat, mi szivároghatott ki a hollandokon keresztül, milyen kép alakult ki erről a zárt világról?¹ A 19. századig a Nyugat érdeklődése elsősorban Kínára és Indiára irányult,² a hollandokat pedig jobban érdekelte a kereskedelem, mint hogy könyveket írjanak Japánról. A korábbi 16–17. századi jezsuita és egyéb megfigyelők feljegyzései feledésbe merültek. Néhányan azonban, főként orvosok, érdeklődni kezdtek az ország iránt is, ahova küldték őket.³

A német Engelbert Kaempfer (1651–1716) 1690-től két évig volt Dedzsimán, orvosként dolgozott és tanított, információit egyik japán tanítványának segítségével szerezte, aki két évig vele maradt.⁴ A svéd tudós Carl Peter Thunberg több mint nyolcszáz féle japán növényt gyűjtött, a holland Isaac Titsingh pedig háromszor járt Japánban az 1780-as években. Komolyan tanulmányozta Japánt, hazatérve Párizsba telepedett le, de sajnálatos módon anyagai szétszóródtak és elvesztek a francia forradalom alatt. A szintén holland Hendrik Doeff Dedzsimán tartózkodott 1804 és 1817 között. Egy japán szótáron dolgozott és lejegyezte tapasztalatait is. A német Philipp Franz von Siebold 1823 és 1828 között orvosi iskolát alapíthatott Nagaszakiban, de el kellett hagynia az országot, mert találtak nála egy térképet Észak-Japánról. Tanítványaival esszéket íratott a szigetországról, más anyagokat is gyűjtött művéhez, ami fontos ismeretanyagul szolgált később a távoli zárt világ iránt

¹ Erről a témáról Farkas Ildikó is írt tanulmányt a *Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből* című kötetbe: *Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a XIX–XX. század fordulóján*. In: *Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből*. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 63-88.

² *Endymion Wilkinson: Japan versus the west. Image and Reality*. Penguin books, London England – New York N.Y. USA 1990. 97-98.

³ *Wilkinson E: Japan versus the west* i. m. 106.

⁴ *Marius B. Jansen: The Making of Modern Japan*. The Belknap Press of Harvard University Press. Chambridge – Massachusetts – London England 2002. 83.

érdeklődők számára. Más holland orvosok is írtak dezsimai tartózkodásukról és Japánról, de írásaik közül kevés maradt fenn.⁵

Ezen a feljegyzések alapján dolgozhattak az *Encyclopaedia Britannica* szerzői is, amelynek első kiadásában 1771-ben még csak rövid földrajzi leírás szerepel Japánról, szemben a Kínáról szóló rész 8 dupla hasábjával. A második kiadásban 1780-ban bővítették a Japánról szóló részt Kaempfer *The History of Japan* c. művéből, amely szerint a tenger által körülvett Japán a földrengések országa, egy kúp alakú vulkánnal, amelyet nagyon tisztelnek. Nyíltan elfogadóak az öngyilkossággal szemben, jellemük élesen ellentétes, egyrészt szerények, türelmesek, udvariasak, szorgalmasak, tiszták, művésziek és becsületesek, másrészt büszkék, becsvágyóak, kegyetlenek, könyörtelenek, szenvedélyesek és bosszúvágyóak.

A 1840-es hetedik kiadásban megjelent, hogy az európaiak új piacokat keresnek. Sir Stamford Raffles, jávai kormányzó írásaira hivatkoztak,⁶ aki megpróbált kapcsolatot létesíteni Japánnal és megszerezni a hollandok kereskedelmi jogait Nagaszakiban.⁷ Annak ellenére, hogy bővült a Japánról szóló rész, a kínai sokkal részletesebb volt; a 19. század végéig várni kellett, hogy ne csak misszionáriusok, hajótöröttek és holland kereskedőállomáson lakó, vagy oda utazók beszámolóira hagyatkozzanak a szerzők.⁸

A Nyugatiak Japánról szóló információi Matthew C. Perry előtt meglehetősen szegényesek, az ezek alapján kialakult sztereotípiák – elzárkózott, felderíthetetlen világ, földrengések, vulkánok, Fuji, öngyilkosság, tiszták, szorgalmasak, idegesek és nagy a tudásvágyuk, rendkívüli erényekkel és bűnökkel jellemezhetőek stb. – sokáig részei voltak a nyugatiak Japán képének.⁹

Ami Magyarországot illeti, az első Japánról szóló művek, Xavéri Szent Ferenc 17. századi életrajzához hasonlóan, főként az egyházi intézmények és olvasók körében terjedhettek. Az első magyar nyelvű mű, amelyben Japánt megemlítik, Apáczai Csere János 1653-ban, de teljes egészében csak két évvel később megjelent *Magyar Enciklopédia* című műve volt.¹⁰ Ennek a műnek A földi dolgok című fejezetében az Ázsiai országoknál szerepel Japán.¹¹ Az első Magyarországon megjelent, bár nem magyar nyelvű, kizárólag Japánnal foglalkozó

⁵ Jansen, M. B.: *The Making of Modern Japan* i. m. 84-85.

⁶ Wilkinson E.: *Japan versus the west* i. m. 106-107.

⁷ *The Chambridge History of Japan* (1-6.) 5. kötet: *The Nineteenth Century*. Szerk. Marius B. Jansen. Cambridge University Press. New York – Melbourne – Madrid – Cape Town – Singapore – Sao Paulo – Delhi 2007. 261.

⁸ Wilkinson E.: *Japan versus the west* i. m. 108.

⁹ Uo. 109.

¹⁰ Messziről felmerülő vonzó szigetek. I. Japánról szóló, magyar nyelvű ismertetések a kezdetektől 1869-ig. Szerk. Buda Attila. (Pagoda és Krizantém) Ráció kiadó. Budapest 2010. 18-19.

¹¹ *Apáczai Csere János*: *Magyar Encyclopaedia*. Kritérium könyvkiadó. Bukarest 1977. 206.

könyvet Hartleben Konrád Adolf adta ki *Neustes Gemälde von Japan und Japanern* néven. A kétkötetes műben a már fent említett utazók – Kaempfer, Thumberg és még Krusenstern, Langsdorff és Golovnyin – útleírásaiból, tudósításaiból válogattak.¹²

Kaempferről és Thumbergről volt szó az előző bekezdésben, Vaszilij Mihajlovics Golovnyin 2 évet töltött fogságban, Japánban 1811 és 1813 között, erről az időszakról több kötetes művében is beszámolt.¹³ Adam Johann von Krusenstern az 1803–1806 közti orosz föld körüli expedíció vezetője volt, érintették Japánt is.¹⁴ Georg Heinrich Langsdorff csatlakozott Krusensternhez és szintén írt erről a nagy útról.¹⁵

A komolyabb érdeklődés Japán iránt mind Bécsben, mind Magyarországon az 1850-es években kezdődött, Japán megnyitásával.

3. Vasárnapi Újság

A Vasárnapi Újság 1854 és 1921 között megjelent, 68 évfolyamot megélt képes, ismeretterjesztő hetilap volt. A Szépirodalmi lapok munkatársai, Pákh Albert, Jókai Mór és Gyulai Pál alapították, angol példák alapján. Ismerték a német változatokat is, és tisztában voltak vele, hogy az eddigi próbálkozások miért nem voltak különösebben sikeresek. Az újság neve is arra az angol laptípusra utal, amely vasárnaponként jelent meg néhány pennybe került, illusztrált, enciklopédikus jellegű volt és széles olvasóközönségnek szánták. A kiadási engedélyt 1854 februárjában kapták meg,¹⁶ az első szám március 5-én jelent meg,¹⁷ Heckenast Gusztáv adta ki. Olyan sikeres volt, hogy első számait a nagy népszerűség miatt újra ki kellett adni.¹⁸ A lap fennállása alatt a főszerkesztők Pákh Albert, Jókai Mór, Heckenast Gusztáv, Nagy Mikós és Hoitsy Pál voltak. 1855-ben megszületett a Vasárnapi Újság mellékleteként a Politikai Újdonságok, illetve német megfelelője a Sonntags-Zeitung.¹⁹

Rendkívül sokféle témában jelentek meg cikkek az újságban: életrajzok, irodalmi művek akár folytatásokban, versek, elmélkedések, házi orvos, rövid hírek, természettudomány, ipar,

¹² Buda A. szerk: Messziről felmerülő i. m. 22-23.

¹³ Vaszilij Mihajlovics Golovnyin: *Memoirs of a captivity in Japan, during the years 1811, 1812 and 1813 with Observations on the country and the people I-III.* Printed for Henry Colburn and Co. London 1824., <https://archive.org/search.php?query=creator%3A%22Golovnin%2C+Vassilii+Mikhailovich%22> 2014.04.10

¹⁴ Heinz Walter: Adam Johann von Krusenstern (1170–1846).

Neue Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz46459.html> 2014.04.10.

¹⁵ Ratzel: Georg Heinrich Freiherr von Langsdorff (1774–1852). Allgemeine Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz61240.html> 2014.04.10.

¹⁶ A magyar sajtó története 1705–1982. I-II/2. Főszerk: Szabolcsi Miklós. Akadémiai kiadó. Budapest, 1979–1985. II/1. A Vasárnapi Újság (1854–1921), <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/358.html> 2014.02.06.

¹⁷ Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 1. szám (1854. március 5.)

¹⁸ A magyar sajtó II/1. kötet i. m.

¹⁹ Uo.

mezőgazdaság, néprajz, női témák, divat, gyereknevelés, vízállás, gabonaárak, hirdetések stb. Oldalszámokat a teljes évfolyamra közöltek. Az újság fejléce négyszer változott, de mind a négy változatban nőalak ül középen. A cikkek az 1860-as évek elejéig 2 hasámban szerepeltek a nagy alakú lapokon, ezt követően három hasámban. Minden számot gazdagon illusztráltak.

Pákh Albert felelős szerkesztő a következő szavakkal foglalja össze az újság lényegét:

„Mik egy néplap kellékei? Az, hogy érdekes legyen. Az, hogy hasznos legyen. És az, hogy olcsó legyen. Ime vállalatunkról bizton hisszük, elmondhatni, hogy mind e három tulajdonnal birni fog.”²⁰

4. Wiener Zeitung

A Wiener Zeitung elődjét a Wienerischen Diariumot 1703-ban alapították,²¹ ezzel a világ legrégebbi, mai napig megjelenő újsága, 310 éves. A ma is ismert nevét, a Wiener Zeitungot 1780. január 1-én kapta. 1812 óta az osztrák kormány hivatalos lapja, 1857-től kezdve az állami nyomda adta ki. Mivel a cenzúra és hivatalos volta miatt nem tudott önálló politikai álláspontot képviselni, így a 19. század második felében jelentős kulturális és tudományos híreket közlő lappá vált. 1855-ben 4500, 1920-ban 10000, 1938-ban 25000, 1970-ben 30000, 2000-ben 24000,²² 2009-ben 40000 példányszámban jelent meg.²³ Kezdetben hetente kétszer, később hetente háromszor, 1848-tól hétfő kivételével naponta, végül naponta adták ki.

Az általam vizsgált korszakban az újság fejlécén Österreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung (1852. január 1.–1857. december 17.), majd a Wiener Zeitung szerepelt.²⁴ Természetesen a Wiener Zeitungnak már ebben a korszakban voltak mellékletei, mint például a Blätter für Literatur und Kunst, Amstblatt zur Wiener Zeitung, Intelligenzblatt zur Wiener Zeitung stb. Az Abendblatt, az újság esti kiadása 1848-tól jelent meg, ez a nap utolsó híreit, bel- és külföldi híreket és egy úgynevezett Feuilleton részt tartalmazott, amiben irodalmi vagy beszédtemák szerepeltek. A napilap két részre volt bontható, hivatali és nem hivatali részre. A nem hivatali részbe olyan hírek kerültek, amelyek érdekessé tették a lapot, mint például a

²⁰ Pákh Albert: Vasárnapi Újság: Ismertető.

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/ismerteto.html> 2013.04.19.

²¹ Franz Stamprech: Die älteste Tageszeitung der Welt. Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei. Wien 1977. 3.

²² Austria-Forum: Wiener Zeitung, http://austria-forum.org/af/AEIOU/Wiener_Zeitung 2014.03.23.

²³ Eurotopics: Wiener Zeitung:

http://www.eurotopics.net/en/home/medienindex/media_articles/?frommedia=65879 2014.03.23.

²⁴ Wiener Zeitung: http://anno.onb.ac.at/info/wrz_info.htm 2014.03.23.

bécsi Akadémia üléséről készült beszámolók, de meteorológiai, állami, helyi hírek, reklámok és irodalmi, tudományos, kritikai része is volt.²⁵

A 19. század elején a magyar sajtóban csak olyan hírek jelenhettek meg külföldi lapokból, amelyek szerepeltek a Wiener Zeitungban is.²⁶ Készült egy felmérés az 1850-es évek közepén a magyarországi kormányajtóról, amelyből kiderült, hogy a lojális érzelmeik inkább a Wiener Zeitungot járatják, mert mind politikai, mind tudományos, illetve irodalmi szempontból jobbnak tartották a Budapesti Hírlapnál.²⁷

Az újságban a ma már kissé nehezen olvasható gót betűtípust használták, ahogy az a német illetve cseh nyelvterületen jellemző volt; itt használták a legtovább.²⁸ A Wiener Zeitung 1939.december 31-ei számát is ezzel a betűtípussal nyomtatták.²⁹

Oldalszámokat ugyanúgy teljes évfolyamra közöltek, ahogy azt a Vasárnapi Újságnál is láttuk, viszont a Wiener Zeitung és az Abendblatt oldalszámai egymástól függetlenek, az esti szám értelemszerűen a teljes évfolyamot nézve rövidebb.

5. 1854 — Matthew C. Perry és a nyitás

5.1. Vasárnapi Újság 1854

A Vasárnapi Újságban 1854 nyarán szerepel az első hír Japánról; 14. szám *Egyveleg* című rovatában, amelyben néhány soros rövid hírekben számoltak be érdekességekről a világ minden tájáról, illetve itthonról. Elsőként a japán házassági szokásokkal ismerkedhettek meg az olvasók:

„Ha egy japán nő férjhez megy, lennének bár csupa drága gyöngyből fogai, azokat bizonyos edző szerrel korom feketére festi. Ezen szokás következtében aztán mihelyt elmosolyodik a menyecske, fogai tüstént elárulják, hogy menyasszonyi koszorúhoz nincs joga. Más sokkal okosabb szokásnál fogva szinte Japánban, minden gyermek születésekor egy fát szokás ültetni,

²⁵Zur Geschichte der Kaiserlichen Wiener Zeitung, 8. August, 1703–1903. Kommissionsverlag. Druckerei der kaiserlichen Wiener Zeitung. Wien 1903. 9.

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=wzi&datum=1903&page=25&size=45> 2014.03.23.

²⁶A magyar sajtó története I. 1705–1848: Sajtónk a 19. század első évtizedeiben:

<http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/105.html> 2014.03.23.

²⁷A magyar sajtó története II.: <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/330.html> 2014.03.23.

²⁸Szababölcsészeti, Betűtípusok, Gót betűk,

http://mmi.elte.hu/szababolcseszeti/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=378 2014.03.23.

²⁹Wiener Zeitung. 236. évfolyam. 309. szám (1939. december 31.)

s mikorra a felnőtt gyermek házasságra lép, a vőlegény és menyasszony fáját kivágják s felbutorozzák belőle az új házasok lakását.”³⁰

A fogfestés szokásáról később a Wiener Zeitungban is olvashatunk, az 1854. szeptember 15-ei számban.

Az első évfolyam 18. számában, mindjárt a második oldalon a *Hogy áll a világ?- I. Az amerikaiak Japánban*³¹ című cikkben hosszabban, 2 hasábian számolnak be az aktuálpolitikai helyzetről. Európában háború van,³² míg a Távolsor Keleten béke és polgárosodás kezdődik. Ázsia távoli részén található Japán, ahová mindeddig nem volt szabad idegennek belépni, „*még csak hajótörést sem volt szabad szenvedni senkinek a japáni partokon*”, csak a hollandoknak volt szabad évente egyszer belépni, majd az onnan hozott ritkaságokkal ők ismertették meg Európával Japánt. Festett bútorokat, porcelán tányérokat, selyem szöveteket, sálakat stb., ami „*már századok óta eléggé ébren tartják a kereskedővilág kíváncsiságát [...]* De a mi mind ennél sokkal nevezetesebb, megtudták, hogy Japán partjain tömérdek és ritkajóságu kőszén találtatik, már pedig napjainkban a kőszén becsesebb dolog kezd lenni az aranynál, mert a mióta gőzzel járvák a tengert, a kőszén nélkülözhetetlen cikk.” Beszámolnak arról, hogy Perry hat hajóval az előző évben kényszerítette nyitásra az országot, „*mert az meg nem engedhető, hogy egy ország kizárja magát a világból, s kikötőiben megtagadja az idegen hajósoktól az ivóvizet, s zivatar idején a menekülést s mintegy határvonalt huzzon ismert és nem ismert világ között.*” A japánok nem akadályozták meg az amerikaiak partraszállását, sőt az uragai kormányzó viszonzta a látogatást és jót mulatott az amerikai hajó fedélzetén és dicsérte „*az előttük addig ismeretlen sampányi pezsgőt.*” A fiatal császár³³ hajlandó kereskedelmi szerződést kötni, de ezt a kegyelmet a szomszéd oroszoknak nem adta meg. Leírja a tárgyaló hivatalnokok nevét, majd megjegyzi a szerző, kinek neve nem ismert, hogy milyen magyarosan hangoznak a nevek. Átvették a japánok az „*angol, hollandi japán, és chinai nyelven szerkesztett kereskedelmi ajánlatot*”, amit az országtanács elé terjesztenek. Írnak arról, hogy mindent nagyon megfontolnak, és hogy már két kikötőt használhatnak az amerikaiak, akik ajándékokat is küldtek a császárnak, hogy még nagyobb kedve legyen megnyitni az országot: „*egy vasutat, gőzmozdonnyal együtt, egy villanytelegrafot, egy könyvsajtót, szöveteket, könyveket, metszvényeket, gyapotot, távcsövet,*

³⁰ Házassági szokások Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 14. szám (1854. június 4.) 115.

³¹ Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 18. szám (1854. július 2.) 150-151.

³² Krimi háború, Olaszországban egyesítési harcok

³³ A császár alatt itt a sógun értendő, sokáig nem tudtak különbséget tenni a kettő között. Ugyanez megfigyelhető a Wiener Zeitung cikkeiben is. A valódi hatalommal rendelkező felet hívják császárnak.

*kályhát, pisztolyokat, és egy láda pezsgőt. A császárnénak női piperéket, bársony öltözetet, zsebórát, borokat és illatszereket.” Legjobban a vasút és a villanytelegráf tetszett a japánoknak, a 3 angol mérföld hosszúságú vasútról alig akartak leszállni. A japánok barátságáról is beszámol, mert engedték, hogy egy matrózt, aki elhalálozott, ne a tengerbe temessenek, hanem Japán földbe. A cikket azzal zárta a szerző, hogy az emberiség nagy köszönettel tartozik Amerikának a nyitásért, amiért a „az újra ifjuló Ázsiában a testvériség lánczait összekötni iparkodik. Ki tudja nem onnan várható-e az emberiség ujja születése?
....”³⁴*

A szerzők csak nagyon ritkán tüntették fel, hogy mely művekből, forrásokból vették az információikat, így itt sem tudni a forrást, de a Wiener Zeitung július 2. előtti számaiban szerepelnek olyan írások, amelyek segítségével a fenti cikk megszülethetett. Az osztrák lapban megjelent cikkekben szerepelnek az ajándékok, az egymásnál tett látogatás, ám az egyik írásban később cáfolta a szerző, hogy villanytelegráfot nagyra értékelték volna, illetve szerepel a matróz temetésének engedélyezése is.

Ebben az évben magyar nyelvű, Japánról szóló ismertetés máshol nem jelent meg Magyarországon.³⁵

5.2. Wiener Zeitung 1854

Japán szempontból az 1854-es év a Wiener Zeitungban egyértelműen Matthew C. Perryről szól, a cikkek nagy részében az ország Perry által kikényszerített megnyitása, illetve az ezzel kapcsolatos hírek szerepelnek. Az 1854-es évben nem volt olyan hónap, hogy Japán ne szerepeljen valamilyen okból az újságban, de a bevezetőben leírtaknak megfelelően a Vasárnapi Újság tematikája szerint válogattam a cikkeket, a külpolitikai témájú cikkeket lábjegyzetben foglalom össze.

A január 25-ei számban írnak a japán császár haláláról.³⁶ Tokugava Iejosi haláláról számolnak be, aki 1853 nyarán halt meg, Kómei császár 1846 és 1867 között „uralkodott”.³⁷ Ezt a hírt egy holland kereskedőhajó is megerősítette, a trónörökös még nem koronázták meg.

³⁴ Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban i. m. 150-151.

³⁵ Buda A. szerk.: Messziről felmerülő i. m. 190-191.

³⁶ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 21. szám (1854. január 25.) 231.

³⁷ Conrad Totman: Japán története. Osiris kiadó, Budapest 2006. 819.

Ugyanebben a számban írtak arról is, hogy Dedzsimánál (a cikkben Desima) megfigyeltek egy üstököst.³⁸

Februárban, márciusban, áprilisban és májusban főként külpolitikai témájú hírekben szerepel Japán.³⁹ Április 28-án írnak először W. Heinéről, egy találmánnyal kapcsolatban.⁴⁰ Wilhelm Heine a későbbiek folyamán többet fog szerepelni, mivel a német úr Perryhez csatlakozva eljutott Japánba és több könyvet is írt az élményeiről.⁴¹

A május 27-ei számban egy hosszabb cikkben a külpolitikai hírek mellett egyéb érdekességeket is olvashatunk. A tárgyaló felek baráti látogatásokat tettek egymásnál, a tárgyalás körülményeiről is olvashatunk. Egy tisztnek pedig sikerült közel jutnia Edóhoz (a cikkben Yedo szerepel). A tenger elég mély nagyobb hajók számára is, látta a várost, annak fekvését, háttérben erdővel borított hegyeket, nagyszámú, főként egyszintes házakat. Az Edo lakosairól szóló számokat túlzónak ítélte, és a japánok is London és Párizs után helyezik magukat. Megtudjuk azt is, hogy az ottlét alatt meghalt egy ember, a japánok megengedték, hogy eltemessék, illetve engedélyeztek néhány tisztnek kirándulásokat a környéken. Felkeresték a sűrűn lakott Kanagavát és Kasaccát, (?) mindenhol kedves fogadtatásban részesültek, mindenhol gondosan művelt földeket láttak és fejlett kultúrával találkoztak. A templomok kisebbek, mint a kínaiak, de a falak aranyozottabbak. Az istenekről készült képek gazdagon díszítettek és minden a legnagyobb rendben van. Néhány házban lehetett látni japán mesterek által készített órákat. A papok és a nép mindenhol nagyon udvarias. Megtudhatjuk azt is, hogy a japánoknak szánt ajándékok között volt több példány Webster teljes

³⁸ Wiener Zeitung, 38. szám (1854. február 14.) 415.

³⁹ *Hollandia*: Hazaért egy holland kereskedőhajó Japánból (Wiener Zeitung, 1854. február 14. 415.), illetve megérkeztek az előző évi hírek Dedzsimáról Hollandiába (Február 23. 499-500.).

Egyesült Államok: Az amerikai flotta elindult Hongkongból Japánba, erről a február 26-ai (534.) és 28-ai (546.) számban is írtak. Hozzájuk csatlakozik majd négy további hajó is (február 14. 415.). Ezeket a híreket márciusban kiegészítették a hajók neveivel és típusaival (Március 13. Abendblatt, oldalszám nem látható, Március 14. 688., Március 16. Abendblatt 248., itt kiegészítés). Májusban szerepel a washingtoni szenátus által Perrynek írt instrukciói, mely szerint nem folyamodhat erőszakhoz, csak ha megtámadják, baráti legyen a hangvétel, de ha szükséges váltson hangnemet (Május 25. 1445., szerepel a tartalomjegyzékben is).

Oroszország: Miklós cár levelet küldött Japánba, választ nem érkezett (Február 23. 499-500.), ezt Putyatin admirális vitte, akit nagy pompával fogadtak Nagasakiban (cikkben Nangasaki szerepel) (február 14. 415.). Úgy tudják, hogy az orosz flotta is ezeken a területeken jár (Március 16. Abendblatt 248.), illetve az oroszok is szerződést írtak alá a japánokkal (Április 10. csak Abendblatt, 328.), Putyatin admirális tárgyalásai sikeresebbek voltak, mint Perryé (Április 11. 973.). Errefelé tart Kalkuttából egy angol hadihajó is (Március 16. Abendblatt 248.).

⁴⁰ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 102. szám (1854. április 28.) 1164.

⁴¹ Viktor Hantzsch: Peter Bernhard Wilhelm Heine (1827–1885). Allgemeine Deutsche Biographie <http://www.deutsche-biographie.de/sfz28920.html> 2014.03.18.

szótárkönyvből, a kisvasút és a távíró nagy csodálatnak örvendett, továbbá lerajzolták és lemérték az egyik amerikai hajót is, mert szeretnének építeni maguknak egy hasonlót.⁴²

A június 8-ai amerikai híreknél szintén olvasható egy hosszabb leírás, amelyben szerepel egy amerikai tiszt beszámolója az eseményekről. A tárgyalás előkészítéséről és a diplomáciai egyeztetésekről szóló információk mellett megtudhatjuk, hogy a szerződés kínai mintán alapul, a japán kereskedők tapasztaltak, értenek a kereskedelemhez és nem naivak. Urag kormányzójának és kilenc emberének vacsorát adtak a tiszt hajójának fedélzetén. A tiszt szerint minden kétséget kizáróan ez volt a japánok első európai vacsorája, ennek ellenére rutinos ínyencként fogyasztották a finomságokat, sőt szerettek volna magukkal vinni a számukra ismeretlen ételekből, amit papírba csomagoltak szalvéta helyett. Kést és villát is nagy ügyességgel használtak, tósztjaikra olyan ütemesen reagáltak, mintha egész életükben ilyeneket hallgattak volna. Az egyik hadnagy énekelt, amire egy japán verssel válaszoltak. A tiszt azonban a japán éneket nem találta széphangzásúnak, egy náthás oroszlán bőgéséhez hasonlította. Beszámolt a kisvasútról és a távíróról is, utóbbi bűvészműtatványon csodálkoztak, de véleménye szerint nem tartották többre egy játékszernél.⁴³

A leírásból arra a következtetésre jutottam, hogy valószínűleg nem először volt a japánok kezében kés és villa, a bakufu nyilván olyanokat küldött tárgyalni, akiknek korábban engedett volt foglalkozni a nyugattal.

Ahogy láttuk az ajándékokról, a matróz temetéséről, a tárgyalási körülményekről írtak a Vasárnapi Újságban is. Japán megnyitása olyan különleges volt, hogy a házassági szokások mellett érdemes volt hosszabb cikkben, a magyar újságban is beszámolni róla.

A Wiener Zeitung további nyári számaiban a külpolitikai hírek mellett⁴⁴ augusztus 11-én olvasható az amerikai–japán szerződés a bevezető résszel és a paragrafusokkal. A nyugati

⁴² Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 127. szám (1854. május 27.) 1465. Japán szerepel a tartalomjegyzékben is.

⁴³ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 137. szám (1854. június 8.) 1578.

⁴⁴ Az amerikai szerződéstervezet (Wiener Zeitung, 1854. június 28. Abendblatt 580.), említi az amerikai szenátus tervét, hogy legyen köztes kikötő állomás Kalifornia és Sanghaj között (július 11. 1867.), Perry szerződése megérkezett Washingtonba (július 29. 2028.), az angolok is Amerikához hasonlóan szerződést kötnének a japánokkal (augusztus 3. 2071.). Az amerikai japán expedícióra 370.000 dollárt szántak. (augusztus 12. 2157.)

Az év hátralévő részének külpolitikai hírei:

Szeptemberben olvasható, hogy Perry még nem érkezett vissza Hongkongba augusztusig (szeptember 19. 2498.), illetve, hogy elküldte a szerződést New Yorkba ratifikálásra (szeptember 29. 2605.).

Az amerikai kereskedelmi szerződés kiegészítése az Okinaván kötött szerződéssel: kiköthetnek, a helyiek segítenek, ha kell, jó áron vehetnek mindent, amire szükségük van, mehetnek bárhova a szigeten, de ha bűnt követnek el, japán hatóságok letartóztatják őket, majd átadják a kapitányuknak, kapnak kis földet is, ahol halottaikat temethetik el (október 8. 2694.). Perry végül megérkezett, az angol flotta Japánba tart (október 29. 2948.), erről november 14-én is írnak (3123.). Stirling admirális Nagasakiban volt hat hétig még augusztus végén és szeptemberben, kereskedelmi szerződés miatt, illetve figyelmeztette a japánokat, hogy ne segítsenek az orosz hajóknak (december 15. Abendblatt 1142.), megkötötték a szerződést, ami hasonlít az Egyesült Államokéra, a

dátum mellett szerepel, hogy Kaei (a cikkben Kayei) 7. évének, 3. havának, 3. napján kötötték a szerződést.⁴⁵ A júniusi szerződéstervezetnél is szerepel az irat datálása, ott Ka-wing császár 7. évét írták. Fontos az is, hogy itt megemlítik, hogy az uralkodó alatt aligha érthető világi uralkodó, mert ő a kormányzás első évében van. Talán a sógunról (a cikkben seogoin) beszélnek vagy szellemi uralkodóról.⁴⁶ Az általam vizsgált korszakban ekkor merült fel először ez a kérdés.

Az augusztus 27-ei számban írnak arról, hogy a Mississippi gőzfregatt ápr. 8-án Kanagavába (a cikkben Canagara), Kis-Edóba (Kis-Yeddo, mai nevén Kavagoe⁴⁷), majd onnan Simodába ment, a második kikötőbe, amit megnyitnak az amerikaiak előtt; ez egy kevésbé fontos hely tiszta és széles utcákkal, de nem rendelkezik megfelelően felszerelt üzletekkel. Az érkezőket számos koldus zaklatta és az egyetlen említésre méltó épület egy nagy templom volt. Simoda lesz a szénlerakat és a japánok megígérték, hogy gondoskodnak a gazdag készletekről.

Május 3-án elhagyta a gőzös Simodát és 4 napi út után érkeztek meg Hakodatéba (szövegben Khakodate), a harmadik és a legszebb, a kereskedelem számára nyitott kikötőbe. A város nagyobb, mint Simoda, és lakosai tevékenyebbnek tűnnek. A kikötő minden évszakban 200 hajó számára nyújthat biztonságot, fa, víz és hal áll nagymértékben rendelkezésre. Útközben sok bálnát láttak, és a város, ahol ezekre az állatokra legfőképp vadásznak, olyan közel fekszik, hogy kétség nélkül egyik fő állomása lesz a bálnavadászoknak.⁴⁸

A szeptember 15-ei számban szerepel a vizsgált korszakban először Japán a tartalomjegyzékben önálló pontként. Az egy hasáb hosszú cikkben ismét olvasható egy beszámoló, ezúttal Simodáról és Hakodateről: Simodának 2000 lakosa van, az utcák tiszták és szélesek, az üzletek nem tűntek nagyon érdekesnek, dohányt, seprűt, kendőt, legyezőket, hüvelyes növényeket és egy fajta pálinkát lehetett kapni. Sok kolduló japán vette őket körül, majd rátért a szöveg a japán asszonyokra, akik többnyire kedvesek és hasonlóan öltöznek, mint a kínaiak. Mindnek szép fehér foga van, amit valamivel feketére festenek, miután férjhez

britiek számára is megnyitják Simodát és Hakodatét. A tárgyalás kezdetben nem ment zökkenőmentesen, a japánoknak meg kellett várni az engedélyt a fővárosból (december 17. 3480.).

A hollandok is igyekeznek, mert az amerikaiak nagyon előretörték (október 28. Abendblatt 989.) és helyre kell állítani a tekintélyt (november 3. Abendblatt 1005. és november 8. Abendblatt 1020.).

Olvashatunk egy hosszú, terjengős levelet az orosz udvarból is, amelyben minden oroszok ura figyelmezteti a japánokat a veszélyre, természetesen minden érdek nélkül, nincs már szükség a bezárkózásra sem. A levelet Nagaszakiban Putyatyin adta át (november 18. 3169-3170.).

Az év további részében még 4 számban említik meg Japánt, a francia résznél is (december 20. 3516., december 24. 3586., december 25. 3604., december 30. 3658.).

⁴⁵ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 191. szám (1854. augusztus 11.) 2146. 1854. március 3. = Kaei 7. év. 3 hó. 3.

⁴⁶ Abendblatt der oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung, évf. n. 146. szám (1854. június 28.) 580.

⁴⁷ Koedo-Kawagoe, <http://www.koedo.or.jp/foreign/english/index.html> 2014.04.15.

⁴⁸ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 205. szám (1854. augusztus 27.) 2297.

mennek. A városban a legszebb, amit láttak egy templom volt, amit nagy luxussal rendeztek be. Ír a város fekvéséről is. Ezután rátér Hakodatéra, aminek 6000 lakosa van, komolyabbnak tűnik a kereskedelem, de még nem kapott engedélyt a beszámoló írója, hogy felkeresse a várost. Véleménye szerint olyan hely lesz az óceán északnyugati oldalán, mint északkeleti felén San Francisco.⁴⁹

Az október 5-ei számban olvasható egy leírás a *Wanderskizzen auf eine Fahrt von New York nach Japan* c. beszámolóból, amit az Allgemeine Zeitungban jelentettek meg. Ebben hakodatei házakról olvashatunk részletesen, amelyek a szerzőt a svájci házakra emlékeztetik, illetve olvashatóak különböző időjárási és katasztrófa megelőzési technikák, amelyekkel a tüzesetektől, illetve az erős szélről védik a házakat. Ezek szerint mégsem elegendőek, mert látott olyan égésnyomot, ami legalább 10 házat érintő tűzre utalt.⁵⁰

Véleményem szerint a beszámoló szerzője Wilhelm Heine lehetett, akinek 1856-ban megjelent kétkötetes művének (*Reise um die Erde nach Japan*) második kötetében a Hakotade (a könyvben Hakotade szerepel, ahogy a cikkben is így írja a város nevét) fejezetben néhány további információval kiegészítve ugyanezek szerepelnek.⁵¹

Ahogy korábban utaltam rá, nem ez az egyetlen alkalom, amikor Wilhelm Heine neve szerepel az újságban, ezért a következőkben szeretném röviden bemutatni.

Wilhelm Heine 1827-ben született, festészetet tanult, majd 1849 végén New Yorkba utazott, ahonnan tudományos és diplomáciai céllal Közép-Amerikába küldték, ahol rajzolás mellett, növények, madarak és hüllők gyűjtésével, kereskedelmi kapcsolatok létesítésével foglalkozott. Visszatérve New Yorkba találkozott Matthew Perryvel, és felajánlotta, hogy rajzolóként csatlakozik a Japán expedícióhoz, de mivel fegyveres konfliktusra számítottak, így csak katonákkal terveztek utazni, emiatt Perry elutasította az ajánlatot. Ez nem akadályozta meg Heinét, belépett az amerikai haditengerészetbe és egy korábbi munkatársa közbenjárására Perry parancsnoksága alá rendelték. Perry felmentette kötelezettségei alól, így az út teljes időtartama alatt készíthetett rajzokat és tudományos feljegyzéseket. A Japánban töltött időt is arra használta, hogy megismerje Edót és több kirándulást is tett a környéken. Perryvel kétszer, majd önállóan – Perry hazaindulásával egy időben – egy harmadik alkalommal is visszatért

⁴⁹ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 221. szám (1854. szeptember 15.) 2463.

⁵⁰ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 238. szám (1854. október 5.) 2663.

⁵¹ *Wilhelm Heine: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853, 1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. 59-60.*

http://books.google.hu/books?id=Vq8UAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Wilhelm+Heine%22&hl=hu&sa=X&ei=m9JU9eVBcnNygOlmlLgDA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

Japánba, ezután átkelt a Csendes-óceánon és 1855-ben tért vissza New Yorkba, majd kiadta rajzait, feljegyzéseit. Átfogó kétkötetes műve 1856-ban jelent meg Lipcsében és New Yorkban, *Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M. C. Perry in den Jahren 1853, 1854 und 1855, unternommen im Auftrage der Vereinigten Staaten* címen. Ezt holland és francia nyelvre is lefordították. Részt vett még egy expedícióban, amelynek az volt a célja, hogy felmérjék a Kalifornia, Kína és Japán közti legbiztonságosabb útvonalat a Csendes-óceánon. Ezután visszatért szülőhazájába, lefordította és kiadta művét erről az útról *Die Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk unter Commando von Commodore Colin Ringgold und Commodore John Rodgers, im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten, unternommen in den Jahren 1853–1856* címmel. 1860-ban jelent meg *Japan und seine Bewohner. Geschichtliche Rückblicke und ethnographische Schilderungen von Land und Leuten* című könyve. A porosz kormány meghívására rajzolóként csatlakozott a kelet-ázsiai expedícióhoz, 1860 szeptemberében érkezett Edóba, ahol 5 hónapon keresztül kirándult és tanulmányozta a japánok mindennapi életét. Erről több rajz és fotó is készült. Az amerikai események miatt azonban úgy döntött, hogy Ázsiából nem Európába, hanem Amerikába tér vissza, ahol részt vett a polgárháborúban az Unió oldalán, de ez nem akadályozta meg abban, hogy két kötetes művet állítson össze az utolsó nagy útjáról, ami 1864-ben Lipcsében jelent meg és az *Eine Weltreise um die nördliche Hemisphäre in Verbindung mit der ostasiatischen Expedition in den Jahren 1860 und 1861* címet kapta. A polgárháború után Párizsban, majd Liverpoolban volt az Egyesült Államok követe. Németország megalakulása után Drezdában telepedett le, ahol barátai segítségével rendezte és kiadta a japán útjáról készített további műveit, amelyek 1873 és 1880 között jelentek meg *Japan, Beiträge zur Kenntniß des Landes und seiner Bewohner* címmel. Könyvein kívül hazai és külföldi újságokban jelentetett meg leveleket, cikkeket az utazásairól. 1885 októberében halt meg.⁵²

Visszatérve a Wiener Zeitungban megjelent hírekhez, a következő az október 17-ei számban olvasható. Ebben a számban írnak arról, hogy egy gazdag kaliforniai, Silas E. Burrows Japánba utazott. Véleménye szerint a japánok ateisták, imádságuk tárgyává vagy a szellemi japán császárt vagy egy másik japánt választanak. Régen ismertek egy Kínában is uralkodó, ehhez hasonló vallást, de az utóbbi időkben eltávolodtak egy magasabb rendűben való hittől.⁵³ A cikkből látható, hogy Burrows valószínűleg tudott arról, hogy a japán császár szellemi vezetői státusszal rendelkezett.

⁵² Hantz, V.: Wilhelm Heine i. m.

⁵³ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 248. szám (1854. október 17.) 2796.

Október 18-án egy Perry által írt telegramot olvashatunk, amelyben beszámol Simoda és Hakodate kikötőjéről, amelyeket kényelmesen lehet használni, főleg Hakodatét dicséri. Figyelmes fogadtatásban részesültek, olcsó áron jutottak hozzá a szükséges fához, vízhez, minden egyébhez, de mivel a japánok nem esznek állati ételeket, nem is árulnak ilyeneket a piacon, így hiányzott a hús. Néhány tisztnek és matróznak megengedte a partraszállást, ők vadásztak, halat fogtak, templomokat, üzleteket és más helyeket kerestek fel. Tisztek térképeket rajzoltak a kikötőkről, a partvonalról, több természeti dolgot is gyűjtöttek és ez a gyűjtemény gyorsan nő. Hivatalos japán személyeknek vacsorát adott a hajója fedélzetén.⁵⁴

November 28-án egy rövid összefoglalóban szerepel, hogy Hakodate talán később Kanton és Sanghaj lakói számára menekülési lehetőséget kínálhat a meleg évszak elől.⁵⁵

December 17-én szerepel, hogy a jelenlegi császárt Kae-hee-nek hívják, és hogy a röviddel ezelőtt elhunyt császár 6 éves uralkodásával a japánok olyan elégedettek voltak, hogy már most elhatározták, hogy az új kormány ezzel nem szakítja meg a kronológiai kapcsolatot, és a jelenlegi császár első uralkodási évét hetediknek nevezik.⁵⁶

6. 1855 — Jevfimij Vasziljevics Putyatyin és a nagy földrengés

6.1. Vasárnapi Újság 1855

A Vasárnapi Újság 1855-ös évfolyamában olyan japán témájú cikkeket találtam, amelyek nem szerepelnek sem Lévai Gábor, sem Buda Attila művében. Az utóbbi furcsa abból a szempontból, hogy a könyv végén található illusztrációk között megtalálható az a kép, amit a cikkhez mellékeltek.

Az 1855-ös évfolyam 42. számában Dr. Hegedüs⁵⁷ az *A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok* című cikksorozatban külön foglalkozik a japánokkal a 4. cikkben.⁵⁸ A cikk

⁵⁴ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 249. szám (1854. október 18.) 2813.

⁵⁵ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 284. szám (1854. november 28.) 3269.

⁵⁶ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 301. szám (1854. december 17.) 3480.

⁵⁷ Dr. Hegedüs nem tüntette fel a keresztnévét, de Szinyei József műve alapján arra a következtetésre jutottam, hogy Hegedüs Lajos Candid írhatta a cikket, aki jogi doktorátust szerzett miniszteri tanácsos volt és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Az 1850-es években a Vasárnapi Újságban németből fordított ismeretterjesztő cikkeket közölt. *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái*. [Hornýánszky Viktor császári és királyi udvari Könyvnyomda] Budapest 1891.

Hegedüs Lajos Candid: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/h/h07922.htm> 2013.04.19.

⁵⁸ *Dr. Hegedüs: A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok - IV. Dsapanok. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 42. szám (1855. október 28.) 336-338.*

mellett egy kép is szerepel, elsőként a Japánról szóló írások között, amin egy lovas látható. A japán nevek, helyek, szavak átírása még messze nem egységes a magyar újságban sem, így Dr. Hegedűs majdnem 3 oldalnyi hosszú leírásában a dsapant használta, sőt a lábjegyzetbe beleírta, hogy nem a portugál írásmód és a német kiejtésű Japan a megfelelő. Cikkében hivatkozik *Heinrich Karl Wilhelm Berghaus: Die Völke des Erdballs* c. 2 kötetes művére, ami 1845-1847 között jelent meg.⁵⁹ Az újságban szereplő illusztrációt is a könyvben található képek egyike után rajzolták, az eredeti a *Die Völke des Erdball* 1 kötetében található a 138. és a 139. oldal között, több más japánokra vonatkozó illusztráció mellett.⁶⁰ Mindkettő megtalálható a dolgozat 11. fejezetében.

Dr. Hegedűs is az eddigi hosszas elzárkózással kezd, illetve azzal, hogy az amerikaiak kereskedelmi szerződést kötöttek velük, amelyről már annyit írtak az újságok, hogy az olvasók bizonyára örömmel ismerkednek meg velük. Itt akár utalhatott a Wiener Zeitungban megjelent cikkekre is.

A japánok országukat Niefonnak nevezik, európaiaktól eltérő, de annál érdekesebb műveltségre tettek szert és a mongol népekhez tartoznak, sőt „ennek legjelesb nemzeteinek egyike.” Ezek után a testfelépítésükről, és a minden utazó által dicsért erkölcsi sajátosságaikról a becsület fontosságáról ír, jellemük előnyeiről, majd árnyoldalairól, de „*ha botlott is, nem nehéz őt az erény útjára téríteni, mert az igazságot, ha nem is kellemes, szívesen hallja...*”. Büszkék magukra, a külföldieket megvetik, életüket bármilyen apróságért is képesek kockáztatni és nem hagyják, hogy halálos ítéletet bitó hajtsa végre, inkább egy jó lakoma után „*hasát felmetszi s látnoki nyugalommal leheli ki szellemét,*” ami viszont csak a katonáknak, nemeseknek és főuraknak megengedett. Bemutatja az öltözköket, kiegészítőikkel együtt, a legyezőről is hosszasan ír. Szívesen tanulnak, sok az írástudó és az iskola is, ezen kívül röviden beszámol katonaságról, fegyverekről, időszámításról, kézművességről, a földművelésről, bányászatról, gyakori földrengésekről, házakról, kertekről, falvak felépítéséről, a forgalmas országutakról, a vallásról, a társadalmi osztályokról, rendészetről, adókról, politikai rendszerről. Dr. Hegedűs leírja helyesen, hogy a fő hatalom nem a császár, hanem a katonaság fővezérének kezében van, elsőként a Vasárnapi Újságban.

⁵⁹ *Heinrich Karl Wilhelm Berghaus: Die Völke des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft, und ihren Eigenthümlichkeiten in Regierungsform, Religion, Sitte und Tracht : Mit einhundertundfunfzig naturgetreuen colorirten Abbildungen. I-II. Muquardt. Brüssel – Leipzig 1845–1847.*

1861-es új kiadás 1. kötete

http://books.google.hu/books?id=6NArAQAAAMAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

1847-es kiadás 2. kötete

http://books.google.hu/books?id=210LAQAIAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

⁶⁰ *Berghaus, H.: Die Völke I. i. m. 138-139.*

A fő árnyoldalnak azt találta, hogy a teaházakban és a fürdőkben nagyon sok ledér nőszemély található „*kik itt foglalkozásukat olly szemtelenséggel üzik mint sehol e világon...*”. Megemlíti az első európaiakat, akik az országban korábban jártak, a kereszténység terjesztését és az idegenek kitiltását, ami alól csak a kínaiakat, koreaiakat és a hollandokat mentették fel mostanáig. Néhány hibától eltekintve a szerző valóban széleskörűen és nagyon érdekesen mutatja be a magyarországi olvasóközönségnek Japánt.⁶¹

Sokáig ez az egyetlen írás, ahol helyesen írták le a Vasárnapi Újságban, hogy kinek a kezében van az ország vezetése és hogy ez a személy nem a császár.

Az 1855-ös évfolyamban több, konkrétan Japánról szóló írás nincs, de 44. számban Ordódi István Károly: Thea című cikkében azt írja, hogy a „*Dsapán s a csinai birodalom déli részei azon országok, melyekben a thea legjobban terem. [...] Dsapánnak is csak déli részében bir fontossággal a thea művelése.*”⁶²

Ebben az évben a Nagyvilág képekben című folyóiratban jelent meg még három cikk a japán szokásokról, Európa és Japán viszonyáról és az Észak-amerikaiak Japánban témáról.⁶³

6.2. Wiener Zeitung 1855

Az 1855-ös évfolyamban szintén minden hónapban szerepelt Japán a Wiener Zeitungban, összesen 44 alkalommal. Az év első felében főként külpolitikai hírek jelentek meg⁶⁴ ismeretterjesztő szempontból, illetve a Vasárnapi Újság tematikájába illeszthető első

⁶¹ Dr. Hegedűs: Dsapanok i. m.

⁶² Ordódi István Károly: Thea. Vasárnapi Újság. 2. évfolyam 44. szám (1855. november 4.) 351.

⁶³ Buda A. szerk: Messziről felmerülő i. m. 193-217.

⁶⁴ *Hollandia*: várják vissza azt a hajót, amely a kereskedelmi szerződés hosszabbításáról ment tárgyalni Japánba, elvileg sikeresen (Wiener Zeitung, 1855. január 10. 77.). Ezt megerősítik később, barátsággal fogadták őket Nagaszakiban (Nangasaki), a legrégebb európai szövetségesnek nevezték őket, több kikötőt megnyitnak számukra, valószínűleg Simodát és Hakodatét (Hakkodadi), megkapják azokat az előnyöket, amiket az amerikaiak is (január 27. Abendblatt 87.). Ugyanez szerepel a február 2-ai számban is (292.), illetve még az, hogy ennek következtében különleges követet küldenek a japán császárhoz további tárgyalások folytatására, visznek ajándékokat is (február 9. Abendblatt 128.). A szerződésről részletesen a február 25-ei számban írnak (514.). Érdekesség, hogy a ratifikálástól a nagy távolság miatt eltekintettek, életbe lép, amint a két fél aláírta Nagaszakiban. A holland király vállalja a közvetítést más országok népei és a japán császár között konfliktus esetén (február 25. 514.) A két követről írnak a március 4-ei számban is. (586.)

Nagy-Britannia: egy rotterdami újságban olvasható egy előző év október 25. kelt jelentés, mely szerint több angol hajó tartózkodik Nagaszakinál, ahol az angol admirális háromszor találkozott a helyi kormányzóval, majd visszatértek Hongkongba (január 19. Abendblatt 59.). Később szerepel, hogy az angol-japán szerződés értelmében a japán császár kap egy gőzhajót, erre 10.000 fontot szánnak (február 23. 492.).

Említés szinten szerepel április 22-én a kínai résznél (1100.).

Egyesült Államok: Február 21-én ratifikálták az amerikai-japán kereskedelmi szerződést (április 28. 1161.), ez olvasható a május 1-ei számban is (1190.).

érdekességet a május 4-ei számban olvashatjuk. Ebből kiderül, hogy Perry expedíciójának anyagait ki fogják adni, a dokumentumok, térképek, tudományos részek, rajzok három kötetet töltenek meg, Perry-nek pedig 18 hónapra lesz szüksége, hogy átdolgozza a nyilvánosság számára.⁶⁵ Erről írnak az április 6-ai számban is.⁶⁶

Április 28-án szerepel először hír a nagy japán földrengésről, amelyben elsüllyedt az orosz Diana nevű fregatt. Május 1-jén írnak erről részletesebben: a földrengés károkat okozott Oszaka (a cikkben Ohosaca), Simodában, és Edóban (a cikkben Yeddo). Az orosz Diana legénységét kimentették, egy amerikai fregatton vannak, Csiba (a cikkben Hiba) mellett, 30 mérföldre Simodától, és japánoktól is megkapnak minden támogatást.⁶⁷ Ezt megerősítik a május 8-ai számban, Oszakát (itt Chosaca), illetve többet megtudunk a Dianáról is: 1 óra alatt 43-szor fordult körbe, mikor a tenger visszahúzódott, megfeneklett, másnapra sikerült helyreállítani, de a szél kirántotta és elsüllyedt. 1 matróz életét veszítette.⁶⁸

Hosszabb leírás olvasható a földrengésről az Abendblatt május 16-ai számában. A cikk elején olvasható, hogy Simodánál volt földrengés, amely egyike az amerikai–japán kereskedelmi szerződés által megnyitott kikötőknek, majd írnak a város fekvéséről is. Az észak-amerikai gőzös elhozta a szerződés ratifikált változatát és január utolsó napjaiban Simoda kikötőjébe hajózott. A város romhalmazzá változott, és az orosz Diana fregatt tisztjeitől a következőt tudták meg a katasztrófáról: a fregatt akkor a Simodai-öbölben volt, az amerikaik központja, Eiland sziget mellett. P. (Putyatyn) a fedélzeten tartózkodott, aki szerződést kötött a japánokkal, ezt akarták lezárni. A földrengés után olyan zavaros lett a víz, hogy 30 perc alatt 43-szor fordult körbe a hajó. A horgony és a horgonykötél úgy szaladt le, mint a pókfonal. Olyan erős volt a rengés, hogy senki nem bírt talpon maradni a fedélzeten és mindenki szédült. A tenger olyannyira visszahúzódott, hogy csak 8 lábnyira volt a fregatt a vízben, pedig 21 láb normális esetben. Mikor a tenger visszatért ötször nagyobb lett a normálisnál, amikor ismét visszahúzódott már csak 4 lábnyi víz marad a hajónál, így a leszakadt horgony kiállt vízből. A hullámok olyan erősek voltak, hogy az eredeti horgonyzó helyről messze rántotta a hajót. A tiszték féltek, hogy a tengerfenék meghasad, vulkanikus erők törnek ki és elnyelik a hajót, de ez nem történt meg. Miután megállt a hajó, látták, hogy a hajótőke és a kormánylapát elsodródott, és víz tört be. Sikerült betömni a lyukat és a következő nap a vitorla segítségével

⁶⁵ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 54. szám (1855. március 4.) 584.

⁶⁶ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 82. szám (1855. április 6.) 930.

⁶⁷ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 103. szám (1855. május 1.) 1190. További hírek ebből a számból: A Diana fedélzetén tartózkodó Putyatyn szerződést kötött a japánokkal, mely szerint Nagaszaki, Simoda és Hakodate (Hakodadi) kikötőjét megnyitják. Egy francia hajó is Simodába érkezett januárban Hongkongból, fedélzetén két japánnal.

⁶⁸ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 109. szám (1855. május 8.) 1263.

mélyebb vízbe jutottak. A rengések ismétlődtek, de már nem olyan erősen, mint előző nap. Hoztak egy újabb kormánylapátot, és kijavították a többi kárt is, amennyire lehetett. Az idő derülté vált és megpróbálták a hajót a Simodai-öbölből egy másikba vontatni, ami jobbnak tűnt a teljes javítómunkálatok elvégzésére. Végül száz japán csónakot béreltek, amik húzták a hajót. Eleinte jól ment, de aztán az erős szél miatt fel kellett adni a próbát. A tisztek és a legénység csónakokba szállt és elhagyta a hajót. Csak a ruháik voltak náluk, és a súlyosan sérült hajó eltűnt a szem elől. Az orosz legénység Csibába ment, a Simodától 30 angol mérföldre lévő városba, ahol vendégszeretettel fogadták őket. A Powhatan (US) kapitánya küldött háromhavi ellátmányt és ruhákat. Év elejéig akartak maradni Japánban és remélik, hogy utána lesz lehetőségük visszatérni Oroszországba.⁶⁹

A legénység és Putyatin admirális tartózkodási helye, hazajutási kísérlete, ennek megghiúsulása és további kalandjaik a későbbiek folyamán is foglalkoztatták az újságírókat.⁷⁰

Az év további részének külpolitikai híreinek országokénti összefoglalása a lábjegyzetben olvasható,⁷¹ a 1855. év nyarának első ismeretterjesztő jellegű cikke a június 10-ei számban

⁶⁹ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 116. szám (1855. május 16.) 451.

⁷⁰ A legénység egy részét sikerült Kamcsatkába juttatni, de másik részük Putyatin admirálissal Edóban ragadt egy időre. Egy amerikai hajó fedélzetén próbáltak volna Kamcsatkába jutni, megfelelő honorárium ellenében, de két francia hajó feltűnésre megakadályozta ezt, így az amerikai hajó végül az oroszok nélkül indult el Japánból (Wiener Zeitung, 1855. augusztus 1. 2055., augusztus 2. 2063., augusztus 14. Abendblatt 744.). A szeptember 14-ei számban írtak arról, hogy Putyatin és 150 fő eljutott Petropavlovszkba, ahonnan tovább utaztak, ügyesen elkerülve két angol hajót (szeptember 14. Abendblatt 843.). Október 1-jén szerepel az események és a megghiúsult orosz területre jutás mellett, hogy az angol hírek szerint már az Amurnál járt, egy amerikai újság szerint viszont még Japánban volt augusztusban (október 1. csak Abendblatt 898.). A november 20-ai esti számban újabb összefoglaló szerepel a történetekről, Putyatin hollétééről, illetve írnak arról is, hogy a legénység másik része egy amerikai zászló alatt futó brémai hajón próbált volna hazajutni, de az angolok elfogták és Hongkongba vitték őket (november 20. Abendblatt 1062.). Az elfogott legénységet angol–francia hajókra osztották szét (november 30. 3229.). Később írnak arról is, hogy hogyan került a brémai hajó ebbe a történetbe, illetve tudni, hogy Putyatin már úton van Szentpétervárra (december 2. 2154.). Szerepel még később is 1856. január 31-i esti számban (104.), és az 1856. április 8-ai esti számban is (324.). Erről az útról Putyatin később írt (1856. augusztus 30. 2547.), meg is jelent, de semmi újat nem tartalmazott, az út diplomáciai célját viszont nem hozták nyilvánosságra (1856. szeptember 13. 2684.)

⁷¹ Az *angol* résznél írják, hogy a japánokkal kötött szerződésnek hasonlítani kell a többi országgal kötöthöz, kivéve Kínát és Hollandiát (Wiener Zeitung, 1855. május 25. 1462.), a Stirling által ősszel kötött szerződés ennek eleget tesz, és az amerikai szerződés előnyös az angolok számára is. Palmerstonnak nincsenek információi az orosz–japán szerződésről (május 27. 1449.). Az angol–francia hajóraj Japánon keresztül az Amur torkolatához tart, Kamcsatkába (május 29. 1464. és június 1. Abendblatt 498.). Az egyik francia hajó megsérült a japán partoknál, Sanghajba ment javításra (augusztus 29. Abendblatt 792.), az egyesített flottáról augusztus végéig nincs további hír, csak annyi, hogy egy angol és egy francia hajó csatlakozni fog még hozzájuk (augusztus 31. 2305.). Szeptember 12-én megint írnak a megsérült francia hajóról, illetve arról, hogy az angol admirális visszatéréskor Simodánál hajótörést szenvedett, japánok fogadták be (szeptember 12. 2412.)

Hollandia: Július 31-én olvasható egy jelentés összefoglalása, amely a hollandok közreműködését emeli ki, az amerikai szerződés megkötése kapcsán, amit az amerikaiak meg is köszöntek. A cikk német szerzőjét zavarta a túlradó dicséret, mert nyilvánosság számára úgy kell kommunikálni az egész helyzetet, hogy a hollandok ne tűnjenek vesztesnek (július 31. Abendblatt 693–694.).

Június 16-án a Japánba tartó holland királyi követek Jávánál voltak (augusztus 29. Abendblatt 792.). Később többet is írnak erről: két hadigőzös indult Japánba, amiből az egyiket valószínű szintén ajándéknak szánják, a kapitány, a tisztek és a legénység tagjai kedvező feltételek mellett, egy ideig japán szolgálatban lesznek, hogy megtanítsanak mindent, ami a gőzhajózással kapcsolatos, mert ezek iránt a japánok egy éve nagy érdeklődést mutattak. Az ajándék hajó is bizonyíték arra, mennyire fontos a holland kormánynak, hogy a haditengerészet

jelent meg, ahol a Kamcsatkáról szóló leírásnál szerepel Szahalin szigete, amelynek déli felén japánok élnek, és erről a területről, illetve az itteni kikötőből lehet az Egyesült Államokba, Japánba és Kamcsatkába hajózni.⁷²

Ismét felmerül említés szinten W. Heine neve, aki tanulságos cikkeket küldött Japánból, és a Mississippivel tett további útjáról is beszámolt. Ennél többet ekkor még nem írtak róla.⁷³

Október 5-én szerepel egy Rickomartz nevű japán születésű ember, aki tolmácsként szolgált Elliot kapitány Sibylle nevű 40 ágyús hajóján. Rickomartz a cikk szerint az elhunyt Dr. Gützlaff⁷⁴ első feleségének tanítványa volt.⁷⁵

Október 6-án olvasható a következő hosszabb beszámoló Japánból, mely szerint az amerikaiak letelepedtek az egyik kereskedelmi kikötőben, de nem szívesen látják őket a japánok. Egy tiszt a Winchesterről a következőket írja a levelében Hakodatéből, július 18-án: a japán táj nagyon szép, különösen Nagasaki, amelynek nevét először írják jól. Simodában (Simida a cikkben) nagyon jók a lakkáruk. Néhány amerikai letelepedett ott, de a helyiek nem akarják, hogy ott maradjanak. Rízs 4 ½ Den. Pr. Pfundba kerül. Minden élelmiszert a kormány szállít. A hivatalnokok gondosan átveszik a dollárukat és megfizetik az embereket, akiktől vásárolnak, a saját pénzükben. Nagyon nehéz japán érmét egyáltalán látni, és ha valaki egyet is megmutat, azt titokban teszi. Férfiaknak, nőknek és gyerekeknek ugyanaz a fürdőháza – nem tudott nem benézni, ami őket mulattatta, de úgy tűnt, hogy nekik teljesen rendben volt. A japán hivatalnokok nagyon szeretik a sört és a misebor jól esik nekik. Szébbek, mint a kínaiak.⁷⁶

Ahogy láttuk korábban, a fürdők említés szinten szerepeltek a Vasárnapi Újságban is, ugyanebben az évben az október 28-ai számban, bár ott a szerző hivatkozott a konkrét műre, amiből dolgozott.

jelenlegi állapotában is uralják a mezőnyt. Úgy tűnik, hogy újabb ajándékok küldését is előkészítették (szeptember 16. 2450.). Nagy megrendelést adtak le a japánok fegyverekre és egyéb felszerelésekre, mindent a legújabb hadi modell szerint (november 11. 3029.).

Amerika: A San Franciscó-ból érkező japán hírek szerint a simodai császári kormányzó kiadott egy kiáltványt, amiben megvonja az amerikaiak a Japánban való tartózkodási engedélyét, kivéve hajótörés, vagy nagyon rossz idő miatti partra kényszerülés esetén. Amerikai hajók utasaira vonatkozóan mostanság kezdték ezt bevezetni, nem léphetnek partra. Egy amerikai hadihajó parancsnoka egy fenyegető hangú levélben válaszolt a kormányzónak, kifogásolva ezt az igazságtalanságot. Következményekről is beszél, amennyiben konfrontálódna az USA-val, olyan leckét kapnak, mint Mexikó (november 3. 2950.). A szerződés az amerikaiak szerint a japánoknak el kell ismerniük (november 9. 3009.).

⁷² Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 137. szám (1855. június 10.) 1563. és Abendblatt, évf. n. 145. szám (1855. június 26.) 579.

⁷³ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 225. szám (1855. szeptember 21.) 2501.

⁷⁴ Herman Schlyter: Karl Friedrich August Gützlaff (1803–1851), első német lutheránus misszionáriusként Kínában. Neue Deutsche Biographie: <http://www.deutsche-biographie.de/sfz24590.html> 2014.03.18.

⁷⁵ Abendblatt, évf. n. 229. szám (1855. október 5.) 916.

⁷⁶ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 238. szám (1855. október 6.) 2670.

További érdekesség ebből az évből az október 30-ai esti számban jelent meg, amelyben egy Európát bejáró örmény hercegről írnak, aki a címei között számon tartja, hogy ő Japán fejedelme is, sok egyéb más között.⁷⁷

A december 2-án megjelent számból kiderül, hogy a japán lakosok még mindig nem akarnak az idegenekkel kapcsolatba kerülni, illetve, amibe az idegenek bele akarnak kezdeni, azok nagy nehézségekbe ütköznek.⁷⁸

7. 1856 — Wilhelm Heine és Japán

7.1. Vasárnapi újság 1856

A Vasárnapi Újság 1856-os évfolyamában Japánról szóló hír nincs, csak a 18. számban Dr. Hegedűs Papírnövények című cikkében ír a híres japán papírról és annak készítéséről.⁷⁹ Ebben az évben máshol sem jelent meg hír Japánról.⁸⁰

7.2. Wiener Zeitung 1856

1856-os évfolyamban 39 alkalommal említi a Wiener Zeitung Japánt. Az eddigiekkel egyezően ezek között szerepelnek külpolitikai⁸¹ és ismeretterjesztő cikkek is. Az év első, a dolgozat szempontjából említésre méltó írás mindjárt az év elején jelent meg.

⁷⁷ Abendblatt, évf. n. 250. szám (1855. október 30.) 998.

⁷⁸ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 285. szám (1855. december 2.) 2154.

⁷⁹ Dr. Hegedűs: Papírnövények. Vasárnapi Újság. 3. évfolyam 18. szám (1856. május 4.) 152.

⁸⁰ Az 1856 és 1881 között megjelent többkötetes Világtörténelem sorozat 1869-ban megjelent II. kötetében szerepel Japán, Buda Attila könyvében az első és utolsó kötet megjelenési évszámát is feltüntette, így időrendben 1856-hoz sorolta. Buda A. szerk.: Messziről felmerülő i. m. 217-228.

⁸¹ Nagy Britannia: Stirling admirális 5 hét távollét után visszatért Hongkongba, a Japánnal kötött szerződés ratifikációjával (Wiener Zeitung, 1856. január 1. 3.), innen utazik tovább Angliába (január 5. 43.). A szerződés főbb pontjait a január 22-ei számban közölték (216.).

Egyesült Államok: kinevezték Towsend Harrist főkonzulnak Japánba (január 28. csak Abendblatt 92.). Erről írnak augusztus 31-én is (2559.). Az amerikai–japán szerződés értelmében más országok számára biztosított előnyök vonatkoznak az Egyesült Államokra is, ezért szeretnék elérni, hogy a hollandok számára biztosított kedvezmények (bérleti díj ellenében lakhatnak Dedzsímán (a cikkben Decima), Nagaszakiban boltot nyithatnak), rájuk is vonatkozzanak (április 12. 1061.). Nyár közepén írnak arról, hogy terveznek az amerikaiak egy újabb expedíciót Japánba, amit erre lehetőség lesz, mert másként értelmezi a szerződést a két fél (július 27. 2232.).

Hollandia: átengedik rakodóhelynek Dedzsímát, nem lesz az árum vám, mielőtt még Nagaszakiba kerül, ahova szabad bejárásuk van (február 14. 451.). Február végén megérkeztek Triesztbe a holland követek Japánból (március 1. 624.), tovább folytatják a tárgyalásokat Japánnal (április 9. 1025.). Júliusban visszatért gőzhajó ajándékokat hozott a japán császártól a holland királynak (július 14. csak Abendblatt 642.), ezeket pedig kiállították a palotában (augusztus 19. 2436.). Az ajándékok egy részét szállító hajó viszont megsérült, de a kapitányt és a legénységet kimentették (november 5. 2376-2377.).

Franciaország: Francia hajóraj is elindult Japánba, hogy előnyös szerződést kössenek (július 17. Abendblatt 655-656.). Szeptember 2-án szerepel, hogy egy Indokínából Japánba tartó francia fregatt lehorgonyzott Nagaszakinál (2570.).

Január 3-án írnak a Kuril-szigetéről, amelynek egy részét az Oroszországhoz, másik részét Japánhoz számolják. A két nép Urup szigetén tud árut cserélni.⁸²

A január 19-ei esti számban írnak Herzog von Vallambrosáról, aki visszatért Damaszkuszba és tervezi következő útját többek között Japánba is.⁸³

A január 26-ai esti számban az angol-japán szerződés következtében arról írnak a Times nyomán, hogy a japánok és néhány amerikai közti félreértés van, ami a szerződés értelmezése miatt tört ki, mert az nem engedélyez állandó letelepedést külföldieknek, csak időszakos tartózkodást. Kíváncsiak, hogy az amerikaiak fáradozásai a korlátok lebontásában, amely elválasztja Japánt a világ többi részétől, a legjobb eredményét éri el, de legyenek kíméletesek, türelmesek, és a tárgyalásos módszerhez ragaszkodjanak, ne a puskaporhoz. A valódi célokat jobb fokozatosan elérni, hagyni kell a helyi lakosokat hozzászokni a külföldi hajók látványához és a kereskedelem növekedéséhez. Jó lenne, ha Anglia, Franciaország és Egyesült Államok ebben az ügyben egységes elvhez tartanak magukat, nehogy elpusztuljon egy ilyen szép ország és egy ilyen érdekes nép a háború, rablás, gyilkosság vagy más szörnyűség áldozatául essen.⁸⁴

A hollandok speciális helyzetét az április 24-ei számban magyarázzák bővebben. Nem erőszakosan léptek fel, olyan terheket is vállaltak, amely alól az amerikaiak és az angolok szabadok, bérleti díjat fizetnek, saját költségen építkeznek, alávetik magukat a rendőri vizsgálatnak, ha Nagaszakiba mennek, de rendőri ellenőrzés nélkül elhagyhatják Dedzsimát (a cikkben Decima), és nem kell köszönéskor letérdelniük, mint régen, hanem európai módon köszönhetnek, illetve néhány egyéb pontban is könnyítést vezettek be. Formális szerződést nem kötöttek, csak megállapodás született a dedzsimai kereskedőbázis vezetője és a japán megbízottak között, ami hivatalos szerződés megkötéséig érvényben marad, lehet rajta változtatni, ha mindkét fél beleegyezik. Mostantól japánok is mehetnek Dedzsimára.⁸⁵

Október 7-én szerepel egy hosszabb cikk Japánról: a császár június 22-én Edóban ünnepélyes gyűlést tartott, amelyen a fontos és befolyásos személyek megvitatták az amerikai és a többi

Nagy-Britannia: Seymour admirálisról, aki Japánba szándékozott menni nincs hír (augusztus 3. 2294. és október 4. Abendblatt 920.), de már várják vissza Nagy-Britanniába (november 5. 3276-3277.). Végül szeptember 26-én érkezett haza (november 30. 3543-3544.). Decemberben írnak arról, hogy a japán császárnak szánt gőzhajó készül (december 6. 3612.) és a dekorációra 10.000 Pfd.St. szánnak, de valószínűleg több lesz (december 19. 3771.).

⁸² Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 2. szám (1856. január 3.) 19.

⁸³ Abendblatt, évf. n. 16. szám (1856. január 19.) 64.

⁸⁴ Abendblatt, évf. n. 22. szám (1856. január 26.) 86.

⁸⁵ Abendblatt, évf. n. 95. szám (1856. április 24.) 380.

európai hatalommal kötött szerződéseket és egyéb kérdéseket. Elhatározták, hogy a birodalom két kikötőjében, Nagaszakiban és Hakodatében (a cikkben Hakokadi), amelyek minden ország előtt nyitva kell állniuk, kijavítják a hajókat, élelemmel látják el őket és szénlerakatokat létesítenek. Minden más kikötőnek nyitva kell állnia veszély esetén az idegenek előtt, hogy menedéket kereshessenek, de nem szerezhetnek jogot a tartózkodásra. Külföldiek nem mehetnek az ország belsejébe különleges engedély nélkül. Kereskedelem kérdésében még nem döntöttek el semmit, csak a hollandok és a kínaiak helyzete tisztázott, melyek régóta, de szigorú ellenőrzés mellett kereskedhetnek csak Nagaszakiban.⁸⁶

Egy francia hajóról még 1855-ből érkezett telegram szerint az angol, amerikai, holland, orosz és kínai szerződések következtében megnyílt három kikötő: Simoda, Nagaszaki és Hakodate. A franciák voltak Hakodatében, kapcsolatokat létesítettek. A növénytermesztés helyi használatra volt, a bezárkózási rendszer eddig nem engedett se behozatalt, se kivitelt, csak a hollandoknak és kínaiaknak Nagaszakiban. Kivitelre érdemes termékek lehetnek a jövőben a réz, művészeti- és luxuscikkek porcelánban és japán lakokban. Az édes bor, szövetek, kristályok, pamutanyagok, órák, arany- és ezüstmunkák könnyen kelendőek lesznek, a fegyverkovács munkák szintén, ha azok jó minőségűek. Ami a közelharc fegyvereket illeti, nem szabad gondolni a Japánba való bevitelre, mert a japánok úgy tűnik, hogy abban minket felülmúlnak. Simoda lakosainak száma 6000, Nagaszaki 45-50.000, Hakodatét 6000 főre teszik.⁸⁷

November 21-én szerepel a következő egy hasáb hosszú beszámoló Japánból, amit a francia Virginia fedélzetéről írtak egy privát levélben. A Virginia és a Sibylla Hakodate partjainál horgonyzott le 1855. augusztus 1-jén. Másnap az ellentengernagy Guérin találkozott a város kormányzójával, aki nagy barátsággal és szívéllyességgel fogadta. Úgy tudja, hogy Franciaországot egy kiváló fejedelem uralja, és a franciák, kiknek híre a világ másik végébe is eljut, lojális és bátor emberek, akik bizonyára nem akarnak a japán törvények ellen véteni. A két hajó legénysége partra szállhatott, hogy kipihenjék a fátalmakat, és gondoskodik róla, hogy minden szükségességet megkapjanak. A hajóknak tovább kellett mennie, 9-10 hónappal később terveztek visszatérni. 50 beteget otthagytak, a hatóságok engedélyével, a helyiek segítségével egy pagodában helyezték el őket, amit kórháznak rendeztek be, gyógyszerekkel és minden szükségességgel felszerelték. Egy flottaorvos felügyelete alá helyezték, akit a lakosok is támogattak. A lassanként gyógyuló betegek szívélyes barátságot kötöttek a vendéglátóikkal.

⁸⁶ Abendblatt, évf. n. 232. szám (1856. október 7.) 927.

⁸⁷ Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 262. szám (1856. november 12.) 3351.

Hihetetlen, hogy mennyire jól értesült ez a nép a világ folyásáról és, hogy milyen elterjedt a történelem ismeret náluk.

Ha hajó érkezik kikötőbe, azonnal értesítik a császárt az utazás okáról és mindenről jelentést tesznek. A franciák ottléte alatt több európai hajó is kikötött, hoztak híreket az európai eseményekről, pontosabban a Krími háborúról, így Almát, Inkermant és Szevasztopolt a japánok is gyakran említették.

Az Indokína és Európa közti élénk kereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően, az ember csodálkozik, hogy milyen gyorsan eljutnak a hírek (Japánba is). Ritka, hogy egy fontos eseményről négy hónappal később az edói (a cikkben Jeddo) udvarban még ne tudjanak.

1856 májusában visszatért a Virginia és a Sibylle, új kormányzóval találkoztak, aki pontosan ismerte elődje munkáját. Tárgyalt az admirálissal, megköszönte, hogy a francia tengerészek a távollétében nem próbáltak meg bejutni az ország belsejébe. A kormányzó hozzáfűzte, hogy a császár, az ő ura, ismeri a francia fegyverek legújabb sikereit Szevasztopolnál, és ez a győzelem kivívta csodálatát; minden az admirális rendelkezésére áll.

A következő napokban érkezett egy amerikai hajó, amelynek kapitánya hozott egy példányt az edói hivatali lapból, amelyben bemutatták szevasztopoli eseményeket, japán irodalomra jellemző módon, de nyilvánvalóan csak Pelissier marsall beszámolóiból fogalmazták.

A két francia hajó május végén felhúzta a horgonyt, amelyek a legtávolabbi keleten is népszerűvé tették a francia nevet.⁸⁸

November végén megtudjuk, hogy az angol Seymour admirális tárgyalt a japán hatóságokkal Nagaszakiban, a legénysége felkereshette a várost, de kereskedni a vásári magas árak miatt szinte egyáltalán nem tudtak. Itt volt az a gőzhajó is, amit a hollandok ajándékoztak előző évben a japán kormánynak, rövid hajóutakra használják.

Ugyanebben a számban szerepel, hogy Dr. Karl Scherzer a bécsi földrajzi társaságtól tervez egy két éves világkörüli utat a Novara fregatton, amelynek része lenne Japán is.⁸⁹

A december 4-ei esti szám irodalmi, kulturális és szórakoztató részénél ismertetik részletesen Wilhelm Heine művét Föld körüli utazásáról (*Reise um die Erde nach Japan Von Wilhelm Heine*. Leipzig und New York 1856. Zwei Bände) című művét. A cikk szerzője könyvajánlóval kezd, előbb a külsejét, majd a tartalmát dicséri. Véleménye szerint, aki gyerekkorában szerette Robinson Crusoe-t, szeretni fogja ezt a könyvet is. Ismerteti az út

⁸⁸ Abendblatt, évf. n. 269. szám (1856. november 21.) 1075.

⁸⁹ Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 277. szám (1856. november 30.) 3543-3544. A világkörüli útról 1859-ben térek vissza. *Pantzer, Peter*: Japan und Österreich–Ungarn. Die diplomatischen, wirtschaftlichen und kulturellen Beziehungen von ihrer Aufnahme bis zum Ersten Weltkrieg. (Beiträge zur Japanologie 11.) Institut für Japanologie. Wien 1973. 6.

célját amerikaiak szempontjából, – szerencsétlenség esetén hajóknak védelem és segítség, szükséges felszerelés, kikötő és szénlerakat Kalifornia és Kína között – mely célokat kivétel nélkül elérték, mindezt a diplomácia művészetével, erőszak nélkül.

Érdekes megfigyelni a Nyugat találmányai és előrehaladott ipara, gépek, telegráf utáni érdeklődést és csodálatot, a császári államtanács azzal foglalkozik, hogy törvényt hozzanak, amely engedélyezi az amerikaiaknak a hasznos találmányok használatának tanítását.

Japán Kínától különbözik, de érződik a kínai hatás. A sorhajókapitány (Perry) nem akarta magát alávetni a japán ceremóniáknak, de készek voltak Edóba menni, ha szükséges. Ez zavarba hozta a császári megbízottakat, végül a kapitány arra jutott, hogy csak addig megy, ameddig látni lehet Edót, de a megbízottak kérték, hogy jól gondolja meg, mert ha a flotta közelebb megy, nem marad más választásuk, minthogy felvágják a hasukat, hogy elkerüljék a szégyenteljes kivégzést. Meggyőzték a kapitányt, hogy valóban végre kell hajtaniuk ezt a szörnyű műveletet, így belement, hogy 4 mérfölddel a város előtt jelt ad a megállásra. A tisztek a fedélzetről figyelték a várost, amelynek házai mögött egy domb található, ahol a több nagy épületből és falból álló császári rezidencia látható. A hajók egy fél óra múlva megálltak, a japánok kimondhatatlanul megkönnyebbültek, és új erőre kaptak.

A flotta Simodánál horgonyzott le, amely a négy, az amerikaiak számára megnyitott kikötő egyike. Simoda egy 1000 házból álló városka, a közelben egy másik Cor-saki (Irozaki?), 500 házzal. Minden utca derékszögű és minden végén egy ráccsal szerelték fel, amelyek éjjel zárva vannak, ez is mutatja, hogy milyen szolid életet élnek a japánok, ellentétben az európaiakkal, akik élvezik az éjszakai életet.

A városok nagyon tiszták, és maguk a japánok is naponta fürdenek, ami példaértékű lenne, ha ezek a fürdöket nem inkább leforrázónak nevezhetnék, mert olyan a hőmérséklete, amit amúgy egyetlen ember sem visel el, és egy rák is csak annyi ideig, amíg elkezd felforni.

Csak Simodában hat, meglehetősen nagy templom van, amit nemcsak istentiszteletek tartására használnak, hanem utazók szálláshelyeként is szolgál. Egy ilyenben állította fel rajzoló műtermét a szerző és egy abban talált kert szolgált a barátjának dagerrotípiák készítésére. A templom papjai nagy érdeklődést mutattak az eljárás iránt és a szerző magasztos csodálatról mesél, ami a többi japánban is ébredt. A névjegykártyákon található írást furcsának találta, de ez bizonyította számára, hogy a japánok mennyire előrehaladtak a társadalmi szokásokkal és illendőséggel a kapcsolataikban. A szerző számára a nők hozzák a társas viselkedés szabályait. Itt tér rá negatív hangnemen, hogy a nők mindenhol kialakítottak rossz szokásokat, így Japánban is, mint a bőr fehérre festése, a száj sminkelése és a fogak feketére festése, de ugyanígy rossz szokásnak tarja a kínai nők lábelkötését, amin a magukat befűző európai nők ne nevéssenek, de a legtöbb japán nőről azt írja, hogy mindenhol szépnek

számítanak. Furcsának találta, ahogy egy általa civilizáltnak tartott ország költői nők iránti odaadásukat a szebbik nem iránti kárörvendéssel vegyítik.

A japánok is, ahogy a kínaiak, viselnek egy kis copfot, amit néha, amennyiben életveszélyben vannak és megengedhetik maguknak, fogadalomként levágnak és áldozatként a templomban kiakasztanak. Akkor az egész sorokban lehet látni egy festmény alatt, ami egy félelmetes viharban lévő dzsunkát ábrázol. Más tárgyakat is felakasztanak, mint íjak, nyilak, naiv istentiszteletként.

Ezután a kínai katolikus misszióról írnak röviden, majd a második kötet összefoglalása következik, amely a hazaútról szól.⁹⁰

Wilhelm Heine könyvében több illusztráció is megjelent, ezek közül a Perry és a hivatalnokok közti tárgyalásról, a „leforrázóról” és a névjegykártyákról készült kép megtalálható a dolgozat 11. fejezetében. A névjegykártyák a könyvben fejjel lefele jelentek meg, én visszafordítottam őket.

8. 1857 — Vegyes hírek

8.1. Vasárnapi Újság 1857

A Vasárnapi Újság 1857-es évfolyamának 22. számához készült pünkösdi kiadásban ismerkedhetünk meg S. J. tollából a Dairival, vagyis a japán uralkodó papfőnökkel. A cikk szerint a világi, korlátlan fejedelmet (császárt) Kubónak nevezik, ő kormányoz, Edo (a cikkben Jeddó) városából Japán (a cikkben Nifon) szigetén, de fontos személy a Dairi, Japán papfőnöke, aki formailag rangban felette áll, és földi istennek tekintik, sosem hal meg, lelke időről időre megújul. Kióban vagy Miakoban (Kiotóról van szó) lakik, ami a második legnagyobb város Japánban, több mint 500.000 lakossal. Itt áll a palotája, udvara 22.000 papból áll, a városban 4000 templom van. A nép előtt nem mutatkozik, nevét halálbüntetés terhe mellett nem szabad kimondani, csak udvari környezete és legmagasabb hivatalnokai mehetnek be hozzá. Egyszer egy évben mutatkozik csak, de akkor is csak a lábai látni, amelyek a földet nem érhetik. Nemzetsége sosem hal ki, mert ha nem születik gyermek, az égből kap egyet, azaz a legjelesebb családok egyikéből származó gyermeket találni a fák alatt a palota körül. Három minisztere van, és kilencszer kilenc nőt vehet, ruháit csak szüzek készíthetik, ételét mindig új edényben tálalják, amit aztán összetörnek. 1856. július 1-jén megbetegedett, állapota nem javult, így megkezdődtek a szertartások, nép pedig megnézhetette

⁹⁰ Abendblatt, évf. n. 280. szám (1856. december 4.) 1117-1118.

a Dairit, aki egy díszágyon feküdt, majd július 5-én meghalt. A főpap kinyilatkozta, hogy a lelke az istenekhez ment, de mindjárt visszajön, majd tíz perc múlva egy fehér fátyol segítségével örökösét csúszatták a helyére, aki felállt és megáldotta a népet. Ezt a cserét a papok könnyen megtehetik, mert a díszágy szőnyegekkel bekerített állványon foglal helyet, a nép hite pedig rendíthetetlen. Az elhunyt Dairi testét éjszaka elégetik egy templomban, ahova ezalatt nem szabad belépni. Két nappal később az új Dairi papok kíséretében, 100 szürke ló vontatta kocsin körbeutazta a várost, ahol mindenki arcra borult előtte, istenként imádták. Minden munkát abbahagytak, minden foglyot szabadon engedtek, a bűnvádi eljárásokat félretették.⁹¹

A szerző az új császár trónra lépésének szertartását mutatta be, de a dátumokkal kapcsolatban valamit félreértelmezhetett, mert sem a császár, sem a sógun nem halt meg 1856-ban.

1857-ben a Vasárnapi Újságon kívül szerepel egy rövid összefoglalás Japáni Császárságról egy alreáltanodai földrajzkönyvben.⁹² Szintén található egy országok földrajzi, államismereti és történelem rajzával foglalkozó egyetemi könyvben egy ismertetés Japánról,⁹³ valamint egy néhány soros írás a dairiról a *Család könyve: hasznos ismeretek és mulattató olvasmányok* című műben.⁹⁴

8.2. Wiener Zeitung 1857

Az 1857-es évfolyamban január kivételével minden hónapban írtak a távoli országról, de az eddigiekkel ellentétben most kevesebbszer, összesen 34 alkalommal szerepel Japán neve az újságban.

Az év első híre Japánról február 13-án jelent meg. A hazatérő holland Fabius kapitány hozza magával a lezárt és aláírt szerződést. Felkereste Simoda és Hakodate kikötőjét is, ahol a hatóságok és a lakosság is jól fogadta. Meggyőződött a japánok növekvő igényéről az idegen nyelvek megismerésére és tudományokra vonatkozóan, különösen, ami a mechanikát illeti. Előrelépéseket tettek a gőztechnika megismerésében, főként a gépészet és a hajóépítés terén. Az előző évből kértek sok új holland könyvet, illetve sok holland művet fordítottak japánra maguk a japánok, néhányan hollandul és angolul is elég folyékonyan beszélnek.

⁹¹ *S[oltész] J[ános]*: A Dairi vagy a japán uralkodó papfőnök. Vasárnapi Újság. 4. évfolyam 22. szám (1857.május 31.) 199. Szerző nevének feloldása Buda Attila által Gulyás Pál Magyar írói álnév lexikon (1956) alapján. Buda A. szerk: Messziről felmerülő i. m. 448.

⁹² Buda A. szerk.: Messziről felmerülő i. m. 228. és 447.

⁹³ Uo. 229-232. és 447-448.

⁹⁴ Uo. 232. és 448.

Kiderült, hogy Simoda nem annyira biztonságos kikötő, ennek következtében nem lesz fontos kereskedelem szempontjából. Másképp áll Hakodate, amely az elhelyezkedésének és biztonságok öblének köszönhetően fontos lesz.

A cikk alatt monogramot is feltüntettek (H. N.)⁹⁵

A folytatásban a külpolitika⁹⁶ kap nagyobb hangsúlyt, de az április 17-ei számban beszámolnak az öt tengeri hatalom által megnyitott Hakodatét előző év november 18-án sújtó földrengésről, majd összefoglalja a szerző az 1854-es földrengést és hatásait.⁹⁷

Április 29-én írják, egy 4 nappal korábbi londoni hírre hivatkozva, hogy a japán császárnak szánt ajándék jacht majdnem elkészült. Berendezése fölöttébb pompás, a szalont a legjobb juharfával és díszes keretű tükrökkel borították, padlót genovai bársonyszőnyeggel fedték, a fürdőt és a hálókabinokat keleti luxussal rendezték be, elsősorban török mintára, és a császár dohányzószéke a kényelem mintapéldája.⁹⁸

A május 10-ei szám végén található egy hirdetés a japán jamszgyökérről, amely véget vet az éhezésnek a reklám szerint.⁹⁹

⁹⁵ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 35. szám (1857.február 13.) 430. Szerepel a tartalomjegyzékben is, Hollandia mellett.

⁹⁶ *Nagy-Britannia*: Az angolok konfliktusba bonyolódtak Nagaszakinál, betörték a kikötőt lezáró láncot és két hajó lehorgonyzott a kikötőben. Annak ellenére, hogy a város mindkét oldalról erősen védett a japán hatóságok még nem próbálták erővel elkergetni a hajókat (Wiener Zeitung, 1857. március 16. csak Abendblatt 243.), erről szó volt később az angol alsóházban is (március 21. 811.), valamint írnak erről két nappal később is, mely szerint úgy tűnik, hogy valami viszály tört ki a két fél között és harcra is sor került. Angliának szándékában áll kereskedni Japánnal, ahogy azt teszi több más gyenge országgal is (március 23. csak Abendblatt, 266.). Később pontosításra kerül a konfliktus oka: két korábban Simodában és Hakodatében járt angol hadihajótól megtagadták a belépést Nagaszakiba, így a hajók lőtávolságra lehorgonyoztak. Azt a tanácsot kapták, hogy írjanak Edóba, ha reklamálni szeretnének, amit meg is tettek hivatkozva a két fél közti szerződésre. Válasz két hét múlva érkezett, mely szerint a császár elkötelezett a szerződések betartására és ennek szellemében ediktumot küldött minden kikötőbe (március 27. Abendblatt 279.). Lord Elgin Seymour admirálissal Kína és Japán északi kikötőibe utazik. (augusztus 29. Abendblatt 787. és szeptember 2. Abendblatt 798.).

Oroszország: Május 8-ai számban ismertetik az orosz–japán szerződés pontjait, többek között megállapodtak a Hokkaidó fölötti területek hovatartozásáról, három kikötő megnyitásáról (Simoda, Hakodate, Nagaszaki), hajótörtek helyzetéről, kereskedelemről, konzulátusról. Büntények esetén az anyaország törvényei szerint járnak el, meghatározták, minden később más nemzettel kötött szerződés további pontjai vonatkoznak Oroszországra is stb. (május 8. 1331.). A Dwina hajó 5 év jön vissza Kamcsatkából, és hozza magával a 2 éve elsüllyedt Diana megmentett darabjainak egy részét (szeptember 17. 2613.).

Hollandia: Egy a holland királynak készített jelentésből kiderül, hogy kevésbé lehet számolni azzal, hogy a japánok teljesítik a külföldiekkel kötött szerződéseket, és keresik, hogy lehetne visszaállítani a régi rendszert és kitiltani az idegeneket. Emiatt változott a kormány politikája Japánnal kapcsolatban. Az 1855-ös szerződés megkötése után igyekeztek a japán kormány kívánságait teljesíteni, küldtek anyagokat, segítettek hajózásban, hajóépítésben stb., de ezt most nem folytatják (június 11. 1695.).

Egyesült Államok: Egy amerikai gőzhajó elindult Japánba (augusztus 14. Abendblatt 739.), illetve Sanghajból Simodába és Hakodatéba tart a Portsmouth korvett (október 28. 3043. és november 3. 3098.). Ez a hajó később Hongkongba ment, ahol jelentették, hogy az Mr. Harris a japánokkal való tárgyalása sikeres volt, és most 33 centért meg lehet venni azt, amit korábban csak 1 dollárért lehetett (december 15. 3536.).

Belgium: előadás szabadkereskedelemről, amelyen szóba került Japán is (október 1. 2754.).

⁹⁷ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 87. szám (1857. április 17.) 1093.

⁹⁸ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 97. szám (1857. április 29.) 1221-1222. Az ajándék jachtot említik a május 24-ei (1501.) és az október 25-ei számban is (3014.).

⁹⁹ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 107. szám (1857. május 10.) 1335.

A nyári számok közül június 9-én olvashatunk a selyemtermelésről, eszerint a világ selyemtermelésének 1/3-át adja Európa, 2/3-át Ázsia, az ázsiai országok közül Kína 425, Japán 80 millió kilogrammot.¹⁰⁰

Július 23-án írták, hogy az edói udvar elhatározta, hogy egy különleges követet küld Európába. A választás az intelligens simodai kormányzóra esett, aki képes értékelni az európai dolgokat és be tud számolni a japán kormányynak.¹⁰¹

Hónap végén az esti számban jelent meg egy írás a harangokról. Itt egy mondat erejéig szerepel Japán, mely szerint, hogyha hinni lehet egy bizonyos utazónak, akkor Japánban voltak arany harangok.¹⁰² Az utazóról többet nem tudunk meg.

Szeptember 5-én számolnak be arról, hogy Hágában kiállították a japán császár holland királynak szánt 26 ládányi ajándékait.¹⁰³

Október 7-én jelentik, bálnavadász hajók tartanak a Sandwich-szigetekhez, jelentős árukészlettel a fedélzeten, amit Hakodatéba (cikkben Chakodate) visznek.¹⁰⁴

Október 15-ei számban egy hosszabb cikkben olvashatunk arról, hogy a holland király Japánnak ajándékozott gőzöse, teljes japán legénységgel Nagaszakiból Edóba indult, és már azon a területen jár, amit 1826-ban Siebold az edói udvarba tartó útján báró van der Capellenről nevezett el. Van der Capellen Holland Kelet-India főkormányzója volt, Siebold tőle kapta megbízását, hogy utazzon Japánba. Beszélnek Dedzsimán arról is, hogy még év vége előtt terveznének a japánok egy utat Európába. Hakodatéből jelentették, hogy az elmúlt két évben 100 idegen hajó érkezett, és fizetség ellenében megkapták a szükséges ellátást. Írnak még arról a cikkben, hogy Japán felfedezése óta – itt szerepel évszám is, amit elírtak, mert 1643 szerepel a cikkben, 1543 helyett – 1853-ig csak egy európai hajó vetett ott horgonyt, 1813-ban egy orosz brigg, amely a két éve fogvatartott Golovnyin kapitányt szabadította ki.¹⁰⁵

November végén három számban reklámoznak egy könyvet, amelynek kivitelezését Wilhelm Heine *Reise nach Japan* című könyvéhez hasonlítják.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 130. szám (1857. június 9.) 1674.

¹⁰¹ Abendblatt, évf. n. 166. szám (1857. július 23.) 664.

¹⁰² Abendblatt, évf. n. 173. szám (1857. július 31.) 690.

¹⁰³ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 203. szám (1857. szeptember 5.) 2509.

¹⁰⁴ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 229. szám (1857. október 7.) 2817.

¹⁰⁵ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 236. szám (1857. október 15.) 2899.

¹⁰⁶ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 267. szám (1857. november 20.) 3284., 270. szám (1857. november 24.) 3322., 272. szám (1857. november 26.) 3348.

December 3-án írnak a Császári Tudományos Akadémián tartott matematika és természettudományi osztály ülésén elhangzottokról, ahol tartottak egy előadást a metszetekről. Itt megemlézték, hogy az egyik metszetkészítési technika ismert Japánban is, ennek igazolására mutatott egy Hokusai (cikkben Hoksai) képet, ami a k. k. Hofbibliothek tulajdonában van, illetve egy másikat is, amelyen egy japán istennő látható.¹⁰⁷

A korábban említett holland ajándék gőzhajó szerepel a december 6-ai számban is, ahol szintén megemlézik, hogy a legénység, a gépkezelők és a fűtők mind japánok. Ugyanitt valószínűsítik, hogy még közelebbi kapcsolatokat lehet majd kiépíteni a japánokkal.¹⁰⁸ Hónap közepén írják, hogy a japán kormány elhatározta, hogy minden ország előtt megnyitja kapuit.¹⁰⁹

9. 1858 — Angol beszámolók

9.1. Vasárnapi Újság 1858

Az 1858-as évfolyam 50. számában a *Néhány szó Japánról* cikket az 592 és az 594 oldal között jelentették meg. A cikk nem ilyen hosszú, nagyjából egy hasábot tesz ki, az 593. oldalon egész oldalas képet közölnek a debreceni tűzoltó deákokról, akik mentésre igyekeznek.

A cikk szerzőjét ezúttal sem tüntették fel, de egy képet mellékeltek, amin egy japán nő és a lánya látszik díszes kimonóban, legyezővel. Az újságban a már megnyílt országról írnak, ahonnan nemcsak a kereskedelmi termék, hanem az ottani műveltség is eljuthat hozzánk, habár a szerző szerint „*e két ország [Kína és Japán] a szellemi téren tetemesen hátrább áll az európaiaknál; de anyagilag, az ipar sok ágában tulatesznek azokon.*” Ír a két megnyitott kikötőről, Simodáról, Hakodatéről, fekvésükről, boltjaikról, templomaikról, utcáikról, papírablakokról – merthogy nem ismerik az ablaküveget – tűzveszélyről, nagy szelekről, piacról – ahol nincs hús, csak hal, zöldség, gyümölcs és porcelán –, kertekről, kistermetű lovakról, szarvasmarhákról – kecskét, juhót nem látni. A porcelán olcsó és kiváló minőségű, messze felülmúlja az európai és a kínait is és kiváló esőköpenyt is csinálnak, a fafaragásokat viszont ügyetlen kivitelűeknek írja. A férfiak hajviseletéről, testfelépítéséről is beszámol, a

¹⁰⁷ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 278. szám (1857. december 3.) 3410.

¹⁰⁸ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 281. szám (1857. december 6.) 3445.

¹⁰⁹ Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 287. szám (1857. december 15.) 3536.

nőkéről részletesebben, itt is szerepel a feketére festett fog, illetve a feleségek előzékenysége, ragaszkodása és hűsége a férjük iránt.¹¹⁰

A hús piacokról való hiánya szerepelt korábban is a Wiener Zeitungban, annál a résznél, ahol Perry elengedte vadászni néhány tisztjét, 1854. október 18-ai beszámolóban.

A cikkben szereplő kép több mint valószínű, hogy Wilhelm Heinétől származik, az 1858–1859 között megjelent háromkötetes *Die Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk* című könyvében is megtalálható.¹¹¹ Bár a cikk 1858 decemberében jelent meg, a kép pedig az elvileg 1859-ben megjelent második kötetben szerepel, ennek ellenére valószínűsítem, hogy a Vasárnapi Újság szerzői vették a könyvből a képet, és nem fordítva, így a ma ismert kiadási dátum nem biztos, hogy pontos.

Ebben az évben még egy írás jelent meg Magyarországon Japánról,¹¹² *Az észak-amerikai tengeri hadjárat Japánba* című hosszabb mű F. S. tollából, ami a *Jelenkor*, *Politikai és társas élet encyclopaediájában* jelent meg, amelynek alcíme: *Különös tekintettel a hírlapok olvasóira*. Kutatásom szempontjából azért is fontos ez az írás, mert bár nem a Vasárnapi Újságban jelent meg, mégis bizonyítékkul szolgálhat arra a felvetésemre, mely szerint a hazai szerzők felhasználták a Japánnal kapcsolatos cikkeik írásakor a Wiener Zeitungban olvasottakat. A szerző nem tünteti fel ugyan a forrását, de arra a következtetésre jutottam, hogy Wilhelm Heine *Reise um die Erde nach Japan* című könyvéből dolgozhatott, mivel, ahogy azt korábban írtam, más nem hasonlította a hakodatei házakat a svájci házakhoz, ahogy az olvasható a könyvében, illetve a Wiener Zeitung 1854. októberi cikkében, és ugyanez a rész megtalálható F. S. írásában is. A magyar szerző tájékozódhatott a bécsi újság alapján Japánról, felhasználhatta az ott megjelenteket, vagy onnan szerezhetett tudomást Wilhelm

¹¹⁰ Néhány szó Japánról. Vasárnapi Újság, 5. évfolyam 50. szám (1858. december 12.) 592-594.

¹¹¹ *Wilhelm Heine: Die Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk* : unter Commando von Commodore Colin Ringgold und Commodore John Rogers im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten unternommen in den Jahren 1853 bis 1856. I. Hermann Costenoble. Leipzig, 1858. II-III. . Otto Purfürst. Leipzig, 1859. A kép a II. kötet végén található, 391. o. után. Oldalszám nincs feltüntetve.

1867-es új kiadás I-II. kötete:

http://books.google.hu/books?id=5jQQAAAAyAAJ&printsec=frontcover&dq=Die+Expedition+in+die+Seen+v on+China,+Japan+und+Ochotsk&hl=hu&sa=X&ei=1tRbU4KCLajU4QS-uIBQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.26.

1858/59-es kiadás III. kötete:

http://books.google.hu/books?id=zj1CAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=Die+Expedition+in+die+Seen+vo n+China,+Japan+und+Ochotsk&hl=hu&sa=X&ei=1tRbU4KCLajU4QS-uIBQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.26.

¹¹² Buda Attila könyvben 1858-nál tüntet fel ismét egy olyan művet, amelynek később 1862-ben megjelent kötetében szerepel Japán, így csak azzal foglalkozom, amely valóban 1858-ban jelent meg. Buda A. szerk.: *Messziről felmerülő* i. m. 246.

Heine művéről, amelyet aztán közvetlenül használhatott. Az alcím utal az újságokat ismerő, az enciklopédiában szereplő témákról olvasó közönségre.

Az 1858-ban megjelent könyvben F. S. Japán 19. század eleji megnyitási kísérleteit mutatta be röviden, majd hamar rátér Perry kinevezésére és az 1852-es indulásra, majd az út leírása következik, illetve végigveszi az eseményeket, egészen Perry 1854-es távozásáig. A szöveg ismerteti a megkötött szerződés pontjait, ugyanúgy, ahogy az a Wiener Zeitung 1854. augusztus 11-ei számában olvasható, de ez a rész szó szerint szerepel Heine művének végén is, ahol a különböző dokumentumokat ismerteti. Ebben szerepel Perry megbízása, a japán küldöttek neve és a szerződés pontjai.¹¹³ Ezek után, ahogy a Wiener Zeitung 1856. december 4-ei esti számában, valamint ahogy a könyvben is szerepel – elvégre az osztrák lapban megjelent cikket is a könyv alapján írták – következik a japán hivatalnokok félelme, mely szerint, ha túl közel megy Perry Edóhoz, kénytelenek lesznek megölni magukat, Simoda ismertetése, japán nők bemutatása. Az enciklopédiában a szerző Hakodatével folytatja, itt is szerepel a svájci házakhoz való hasonlítás, majd visszatértek Simodába, onnan tovább a Rjúkjú-szigetekre, majd Hongkongba, végül a gőzhajózási útvonalakkal, cethalászattal, végül Perryvel fejezi be.¹¹⁴

9.2. Wiener Zeitung 1858

Az 1858-es évfolyamban február kivételével minden hónapban szerepel Japán, a vizsgált korszakban most a legtöbbször, összesen 55-ször fordul elő az ázsiai ország neve az újságban.

Az első, a dolgozat témájával kapcsolatos hír a január 6-ai számban található. Megtudjuk, hogy Putyatyin új szerződést kötött a japánokkal, illetve több európai kereskedőhajót vásároltak. Várják Viktória királynő császárnak szánt ajándékát, amit épp Hongkongban díszítenek, de a cikkíró szerint nem fog a japánok elvárásának megfelelni, mert se nem hadihajó, se nem jacht, és nem igazán felel meg annak a népnek az ízlésének, amelynek szánták. Holland tisztek megnézték, és azon gúnyolódtak, hogy az angol hajóépítés nem fog nagy tiszteletnek örvendeni.¹¹⁵

¹¹³ Heine, W: i. m. 2. kötet 324-328.

¹¹⁴ Buda A. szerk.: Messziről felmerülő i. m. 233-246., de az eredeti forrást is megnéztem.

¹¹⁵ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 4. szám (1858. január 6.) 46.

A továbbiaknak külpolitikai hírek¹¹⁶ szerepelnek január 16-ig, amikor arról írnak, hogy a japán császár az angolokkal, hollandokkal és amerikaiakkal kötött szerződés megvalósításának érdekében több dekrétumot is kiadott, ezek egyikében megbízta Hajasi (Hayashi) herceget az idegenekkel való kapcsolattartással. Hatalma Nagaszakira (Nangasaki), Simodára és Hakodatéra (Hakodadi) terjed ki, rezidenciája Simodában van, ahonnan Edóval (Jeddo) telegráfon keresztül tartja a kapcsolatot. A mostani császár, az elődjével ellentétben nagyon felvilágosult, ahogy Hajasi herceg is. Nagyon művelt, több nyelven beszél, és korábban is volt kapcsolata a külföldi hatalmakkal. Azt is meghatározták, hogy milyen formalitásokon kell átesniük a külföldieknek, ha kereskedni akarnak, de ezek mindegyike nagyon liberális.¹¹⁷ A január 25-ei lap esti számában írnak arról, hogy azok a holland tisztek, akik a japánokat tanították gőzhajó használatra visszaindultak, illetve a japánok már két gőzöst is saját legénységgel láttak el.¹¹⁸

A március 17-ei számban olvasható, hogy január 5-én elindult a hollandoktól bérelt Samarang fedélzetén a japán küldöttség Amerikába, ahonnan Európába jönnek majd. Élén a császár unokaöccse, Psi-Cuzen (?) áll, 30 ember kíséretében. Japán követség még sosem járt

¹¹⁶ *Oroszország*: konzulátust állítanak fel Hakodatében (Hakodate) (Wiener Zeitung, 1858. január 9. 72.). Putyatyin admirális hivatalos találkozókon megkapta a biztosítékot, hogy az edói (Jeddo) udvar elhatározta magát az eddigi rendszer átalakítására. A tengeri hatalmakkal való kereskedelmi kapcsolatokat ki akarják terjeszteni, ezért a nyugati hatalmak küldjenek követeket (június 15. 2884.). Goskevics konzul lesz Hakodatében (Hakodadi) (augusztus 1. 2899.). Amikor Lord Elgin Edóban szerződést kötött ott tartózkodott Putyatyin is, az általa kötött szerződés hasonlít az amerikaiakéra (október 29. 4154.).

Hollandia: Nagaszakiból (Nangasaki) érkező hírek alapján írta egy angol újság, hogy a hollandok vagy megszakítják a kapcsolatot a japánokkal, vagy a japán császár beleegyezik az 1855-ös szerződés kiegészítéséhez, amely alapján egy fajta szabad kereskedelemre lesz lehetőség. Az utóbbi mellett döntöttek (január 12. 99.). Korábbi kapcsolataik miatt csendben igyekeznek elérni, hogy a császár egyik unokaöccsét nevezzék ki Hollandiába követnek és a legújabb hírek szerint már el is indult Európába (június 15. 2284.).

Amerika: március 4-én életének 63. évében meghalt Matthew C. Perry, aki 1852–1854 között a Japán expedíciót vezette. Az amerikaiak azon dolgoznak, hogy Japán urai legyenek (június 15. 2284.). Hongkongból jelentik, hogy az amerikai követ Japánba megy (július 25. 2818.).

Nagy-Britannia: Tavasztól egészen őszig többször szerepel, hogy Lord Elgin és Seymour admirális egy északi utat követően Japánban fognak találkozni (március 31. Abendblatt 292.), illetve, hogy mikor melyikük épp hol jár, vagy miért késik. Lord Elgin augusztus 1-jén indult Japánba (október 1. 3699.). Ugyanez szerepel Seymour ellentengernaggyal kiegészítve október 4-én is (csak Abendblatt 1239.). Seymour 1 hónap után fog Kantonba visszatérni, Lord Elgin pedig Sanghajba (október 8. 3814.).

Lord Elgin Edóban (Jeddo) előnyös kereskedelmi szerződést kötött, 5 kikötőt nyitnak meg, és brit követ lesz a városban (október 29. 4154.). Erről a szerződésről részletesebben írnak a november 4-ei számban: ismét írnak, arról, hogy követ lesz Edóban (Jeddo), Nagaszaki (Nagasaki), Hakodate (Hakodadi) és Kangava (Kanajarra) és később még két kikötőt megnyitnak az angolok előtt. Kereskedhetnek Edóval (Jeddo) és Oszakával (Ohosaka) is, írnak még a vámokról is (november 4. 4244.).

Hamburg: Hamburgban tárgyalnak Japánnal kapcsolatban, lerakat létesítéséről, konzul kinevezéséről és kereskedelmi szerződések kötéséről (december 11. Abendblatt 1509.).

¹¹⁷ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 12. szám (1858. január 16.) 148. Szerepel a tartalomjegyzékben is Franciaországnál.

¹¹⁸ Abendblatt, évf. n. 19. szám (1858. január 25.) 76. ugyanitt szerepel, hogy minden nemzet számára kiterjesztették a kereskedelmet.

Európában.¹¹⁹ Az első japán követség Európában az ország megnyitása után 1862-ben érkezett meg.¹²⁰

Március 18-án írnak arról, hogy az orosz Akadémiai Újságban közzé tették egy orosz utazó leveleit, aki Putyatin admirálist kísérte el második japán és kínai útjára.¹²¹

Május 2-án szerepel egy hirdetés, mely szerint megjelent Wilhelm Heine Japán útjának folytatása, 2 kötetben, gyönyörű kivitelben, több illusztrációval, fametszetekkel, litográfiákkal és színes nyomatokkal, címe: *Die Expedition der Seen von China, Japan, Ochotsk in den Jahren 1853–1856*.¹²²

A nyári számok közül említésre méltó a szakdolgozat témájának szempontjából a június 29-én megjelent hír Karlsruhéból, mely szerint egy etnográfiai gyűjteménynek vannak kínai és japán részei is.¹²³ Július 16-án szerepel, hogy Japán, Sziám és Kína kormánya kezdi felszerelni magukat a gőzhajókkal.¹²⁴

Szeptember 4-én a Collegium Romanum című cikkben XIII. Gergely pápánál kiemelik, hogy még Japánban is alapított kollégiumot.¹²⁵ XIII. Gergely pápa fogadta azt a négy fiatal, megkeresztelkedett japánt is, akik 1582-ben indultak Japánból Rómába.¹²⁶

Szeptember 13-án olvasható a következő hír Japánról; egy párizsi lap július 10-éig bezárólag közölt híreket, mely szerint egy császári dekrétum elrendelte kereskedőfalvak felállítását különböző városokban. Egy japán mérnök kísérletezett telegráffal, ezzel a császár annyira elégedett volt, hogy parancsba adta, hogy a fővárost a tartományokkal távíróval kell összekötni. Fontos lépés, hogy Japán jelenlegi ura hatályon kívül helyezte a kereszténység 1614-es betiltását. Azon a külföldi kereskedők, akik engedélyt kapnak a kikötők használatára, a jövőben engedélyezik, hogy magukkal hozzanak egy vagy több, a vallásukhoz tartozó papot.¹²⁷

¹¹⁹ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 62. szám (1858. március 17.) 852. Szerepel a tartalomjegyzékben Franciaországnál.

¹²⁰ Jansen M. B. szerk: The Chambridge, 5 kötet i. m. 459.

¹²¹ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 63. szám (1858. március 18.) 869.

¹²² Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 100. szám (1858. május 2.) 1595.

¹²³ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 146. szám (1858. június 29.) 2491.

¹²⁴ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 160. szám (1858. július 16.) 2703.

¹²⁵ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 203. szám (1858. szeptember 4.) 3320.

¹²⁶ Ezzel részletesebben foglalkoztam BA szakdolgozatomban: *Szabó Noémi Anna*: Japánok Európában a 16–17. században. Haszekura Cunenaga követsége. KRE BTK, Keleti nyelvek és kultúrák – japán szakirány, BA szakdolgozat. Budapest, 2012.

¹²⁷ Abendblatt, évf. n. 209. szám (1858. szeptember 13.) 1445.

A szeptember 16-ai esti számban írnak arról, a Timest idézve, hogy Elgin gróf és az admirális azután, hogy szélesre tárták ennek az égi birodalomnak a kapuit, arról próbálják meggyőzni a császárt, hogy foglaljon helyet a civilizált uralkodók között. A japánokkal való kereskedelem fontosságát úgy tűnik, hogy Angliában és Amerikában is túlbecsülték, de magasabb rendűek, mint a kínaiak.

Ezt alátámasztandó több példát is hoznak a japánok európai művészetek elsajátítása iránti szorgalmával kapcsolatban, ellentétben a kínaiakkal, akik, ha hozzájutnak az európai találmányokhoz, sietve tönkreteszik őket.¹²⁸

A szeptember 29-ei számban Szahalin kapcsán szerepel Japán. A cikket a Zur Reise-Literatur című cikksorozatban jelentették meg. Szahalinról keveset tudni, japánok Oko-Jesso-nak (Kita Ezo)¹²⁹ hívják, hegyekkel borított, partokon erdőségek vannak. Az oroszok átengedték 1854-ben japánoknak, a helyi lakosok az oroszokkal cserekereskedelmet folytatnak. Nyugati partjairól látszik a japán Jesso (Ezo, ma Hokkaido) és Nippon (a szövegben Nippon alatt Honsú, Japán legnagyobb szigete értendő) sziget.¹³⁰

Szeptember folyamán ötször szerepel egy növényekkel kapcsolatos reklám, amelyben a 40 féle liliom között Siebold által behozott japán és kínai liliomokat külön kiemelik.¹³¹

November 4-én jelent meg az újságban, szeptember 12-ei hongkongi hírekre hivatkozva, hogy az angolok ajándék jachtja megérkezett és ünnepélyesen fogadták. A császár nem jelent meg, úgy tudni, hogy megbetegedett.¹³²

November 7-én írnak Lord Elgin Edo (Jeddo) környéki kirándulásáról, ahol az angolok mindenütt magas kulturáltsággal találkoztak. Minden házikó, minden templom és teaház ízléses és nagyszerű kertekkel volt körülvéve. Minden természeti szépséget ötletesen használtak. A romantikus környezetben egy hosszabb lovagtúrát is érdemes volt tenni egy

¹²⁸ Abendblatt, évf. n. 212. szám (1858. szeptember 16.) 1165.

¹²⁹ Brett L. Walker: Mamiya Rinzo and the Japanese exploration of Sakhalin Island: cartography and empire. http://www.japanfocus.org/data/walker.mamiya_rinzo_.pdf 2014.04.10.

Eredeti szöveg: Mamiya Rinzo: Kita Ezo zuetsu

<http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/EastAsian/EastAsian-idx?id=EastAsian.Zuetsu2> 2014.04.10.

¹³⁰ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 223. szám (1858. szeptember 29.) 3665.

¹³¹ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 200. szám (1858. szeptember 1.) 3287., Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 204. szám (1858. szeptember 5.) 3350., Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 206. szám (1858. szeptember 8.) 3380., Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 214. szám (1858. szeptember 18.) 3497., csak Abendblatt, évf. n. 221. szám (1858. szeptember 27.) 1217.

¹³² Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 253. szám (1858. november 4.) 4244.

festői vízesés fölött fekvő teaház kedvéért, vagy egy cédrusligetben fekvő, faragott oromzatú templomért.

A teaház a nemzeti szálláshely Japánban. A déli melegtől megfáradt utazó felfrissítheti magát, puha és tiszta gyékényszőnyegen elnyúlva, finom teát kortyolgatva és egy rövid pipával illatos japán dohányt szívva átengedi magát néhány csinos hölgyecske gondoskodásának, akik fürgén és hangtalanul járnak ki és be, és akik legszorgalmasabb és legügyesebb felszolgálók, akik csak léteznek.

A helyi lakosok személyes tisztasága feltűnő ellentétet mutat a kínaiakkal, semmi sem zavarta a szemet a népes utcákon. Bőrbetegségek teljesen ismeretlennek tűnnek. Az angolok benyomása alapján, ami a szépséget, termékenységét és klímát illeti, a Föld egyetlen másik országát sem éri el, és ezzel harmóniában áll egy szeretetreméltó természetű nép, és amelynek az anyagi jóléte olyan egyenletes, hogy minden osztály boldog.

Egyetlen egy alkalommal nem láttak két japánt veszekedni nyugati luxuscikkek miatt, a koldusok ezeket egyáltalán nem ismerték. Nem is csoda, hogy egy ilyen szerénységén keresztül ennyire független nép kevésbé igényelte a kapcsolatot más nemzetekkel. A bezártsága nem a kínaiak világrendjének beképzelt fölényéből ered, hanem abból a meggyőződésből, hogy az idegen ízlés és gazdagság ismeretével a nép jólétét és az elégedettségét nem segíti, hanem előbb vagy utóbb az országban forradalom lesz.¹³³

November 11-én jelent meg az év leghosszabb, Japánnal kapcsolatos cikke; külön önálló pontként is szerepel a tartalomjegyzékben. Két, Lord Elgin útján résztvevő alkalmi tudósító levele olvasható. A Wiener Zeitung szerzője a Timesra hivatkozik, azt is említi a cikk írója, hogy egy harmadik beszámolót korábban már közöltek, a november 7-eire utalt.

Az első levélben a szerző az Edo környéki hajózást és a környezetet részletezi, az ugarai partokat, illetve a kanagavai kikötőt, ahova egyetlen külföldi hajó sem merészelt behajózni, de meglátták az ott horgonyzó orosz hajórajt. Mivel Osborn kapitány kész volt ismeretlen vizekre hajózni, és minél jobban közelebb jutni a városhoz, ki akarta használni Lord Elgin is lehetőséget, így az oroszok nagy meglepetésére áthajóztak a határvonalon és óvatosan továbbhaladtak, kiderült, hogy átjárható ez a rész, láttak több nagy, négyszögletes japán vitorlást. Mögöttük erődlánc látszódott, illetve a part nyugati oldalán egy előváros. A hajók horgonyt vetettek, nagyjából 1,5 mérföldre az elővárostól és ugyanakkora távolságra az erődöktől, amelyek mögött volt a tulajdonképpeni város, zöld magaslatokkal körülvéve, amelyen a tycoon¹³⁴ palotája feküdt. A japánok csodálkoztak és aggódtak az angol hajók

¹³³ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 256. szám (1858. november 7.) 4297.

¹³⁴ Tycoon alatt a sógunt értették.

látán, egyik csónak a másik után érkezett, mindig magasabb rangú tisztviselőkkel. Kérték, hogy térjünk vissza Kanagavába. Előbb arra hivatkoztak, hogy a horgonyzóhely veszélyes, amelyet az angolok a japán hajókra mutatva elutasítottak, majd arra, hogy lehetetlen ellátni a hajót élelemmel, ha itt maradnak, de mivel azt mondtuk, hogy az a feladatunk, hogy leszállítsuk Edóba (Yeddo) a gőzjachtot, emiatt itt kell várnunk, így a japánok gyorsan gondoskodtak élelemről és szállásról Lord Elgin és munkatársai számára.

Mint kiderült, Putyatyin gróf 10 napig tárgyalt Kanagavában, majd aznap, amikor megérkeztük sikerült bejutnia Edóba szárazföldön, ez kb. 18 angol mérföld.

Lord Elgint egy templomban szállásolták el Edóban, ami előtt 10 mérföld hosszan sűrűn épített házak és népes utcák voltak, mögötte pedig unalmas arisztokrata negyed helyezkedett el, 360 fejedelem palotájával. A szerző még ír a tiszta utcákról, a várárokról és a palota mögötti kilátásról, ahonnan látszik a város, ami lehet, hogy nagyobb, mint London. 2 és fél millió lakosról ír, csak a palotában 40.000 ember is elfér.

A másik levélben a szerző arról számol be, hogy Nagaszaki (Nangasaki), mint minden más Japánban, feltűnő ellentétben áll minden kínaival. Nem tartózkodik Japánban 5 percig az ember, máris feltűnik, hogy mennyire előrehaladott itt minden. Az utcák szélesek, a házak földszinti része nyitott, gyékényszőnyeggel borított, amelyek minden szobát ugyanúgy fednek. Ezen ülnek, alszanak és esznek, és mindent gondosan tisztán tartanak. Minden ház mögött kis kert van. A tisztaság a japánok fő tulajdonságának tűnik, állandóan mosakodnak. Legnagyobb meglepetésünkre, első nap egy séta folyamán a városban láttunk két-három japán hölgyet a házuk ajtaja előtti dézsában fürdeni, mialatt a városi forgalom megszokott módon haladt. Később tudtuk meg, hogy ez a szokás teljesen általános.

A japánok tudásszomja nagy. Sose volt még egy nép, amely ilyen készséggel törekedne a világ változásaihoz és haladásához alkalmazkodni. Furcsa, hogy néhány szokásuk számunkra barbárnak tűnik, mint a has felvágása vagy a lovak lábának szalmával történő védelme, néhány tudományban azonban olyan nagy lépéseket tettek, amelyre Európának évszázadokra volt szükség. Van Nagaszakiban (Nangasaki) egy műhely, ahol vasutat, illetve gőzgépeket gyártanak. Japán kapitányok és mérnökök vezényelik hadihajókat, amelyek közül három gőzhajó. Értik az elektromos távírót, készítenek termométert, barométert, teodolitot és úgy hiszem, hogy aneroidot is. Távcsőveik és mikroszkópjaik jók és jutányosak. Van nagy üveggyáruk, amelynek termékei kevésbé maradnak el a mieinktől, illetve van egy rövid vasútvonaluk is, ami az amerikaiak ajándéka volt.

Nagyon sokan beszélnek hollandul, néhányan angolul, de mind vágyik a tanulásra. Mindent maguknak csinálnak, és ha belegondolunk, hogy ezt alig 10 év alatt érték el, akkor valódi csodáról beszélhetünk.¹³⁵

November 18-án jelent meg a hír, hogy egy amerikai hadihajón Nagaszakinál (Nagasaki) kolerajárvány tört ki, és mivel a járvány elérte a szárazföldet is, az idegenek elleni előítélet ismét feléledt, az oroszokat és a hollandokat is rosszul fogadták. A japánok a kutak megmérgezésére gondoltak.¹³⁶ A kikötők megnyitása magával hozta a járványok behozatalának lehetőségét is, így a nagy kolerajárványok nem kerülhették el Japánt sem.¹³⁷

A kolerajárvánnyal kapcsolatban később 1859-ben a Vasárnapi Újságban is írnak, de 1859 már kívül esik a jelen dolgozatban vizsgált korszakból.¹³⁸

November 19-én francia résznél az angolokat kritizálják, hogy nem csináltak semmi jót Hátsó-Ázsiában, így nem véletlen, hogy Kína, Japán és Kokinkína uralkodói megpróbálták mindent megtenni annak érdekében, hogy védekezzenek az európaiak ellen.¹³⁹

A korábban elkezdett Zur Reise-Literatur cikksorozat 6. és utolsó cikkében említik még Japánt, mely szerint itt is építenek vasutat.¹⁴⁰

December 12-én írják, hogy egy jelentés alapján meghalt a japán császár.¹⁴¹ Ezt a hírt megerősítik a 15-ei szám esti kiadásában is azzal a kiegészítéssel, hogy vagy a császár vagy a sógun (siogun) halt meg. 36 éves volt és a cikk szerint 12 évig uralkodott. Mivel nem volt örököse, adoptálta utódját. Hosszú ideje vízkórban szenvedett. Más jelentés szerint nem a császár, hanem az öccse halt meg. A júliusi és augusztusi kolerajárványnak vége lett, 1000 ember halt meg Nagaszakiban (Nangasaki), valószínűleg azért is, mert az utcák tiszták voltak, ellentétben a koszos Sanghajjal és Tiencsinnel.¹⁴²

A cikkben az elhunyt sógun, Tokugava Ieszada korával kapcsolatban 2 évet tévedtek, 34 éves volt, mikor elhunyt, 1853 és 1858 között töltötte be tisztségét.¹⁴³

¹³⁵ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 259. szám (1858. november 11.) 4369-4370., szerepel a tartalomjegyzékben is.

¹³⁶ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 264. szám (1858. november 18.) 4484.

¹³⁷ Jansen M. B. szerk.: The Cambridge 5. kötet i. m. 341.

¹³⁸ Borzasztó tűzvész. Vasárnapi Újság, 6. évfolyam 21. szám (1859. május 22.) 251.

¹³⁹ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 265. szám (1858. november 19.) 4505.

¹⁴⁰ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 268. szám (1858. november 23.) 4572.

¹⁴¹ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 284. szám (1858. december 12.) 4910.

¹⁴² Abendblatt, évf. n. 286. szám (1858. december 15.) 1524.

¹⁴³ Tokugava Ieszadáról (1824–1858) van szó, aki 1853 és 1858 között volt sógun. Totman, C.: Japán története i. m. 821.

Hollandiában kiállítás lesz gyarmati termékekből, Japánból is. Hágában lesz, következő tavasszal nyitják meg a közönség előtt.¹⁴⁴

December 31-én, két helyen is szerepel Japán. Elsőként a Nagy-Britannia részénél olvasható, hogy a kínai teatermesztés elképesztő mértékű, mivel az egész világot ellátják, kivéve Japánt és Tongkint.¹⁴⁵ Másodszor az amerikai részénél a Csendes-óceánig futó vasút kiépítésével kapcsolatban írnak; ha összekötik a kontinens két oldalán lévő kikötőket, akkor Amerika és Európa kereskedelmét is uralni fogják. A tapasztalatok azt mutatják, hogy valamelyik nemzet Ázsiával kereskedik, uralja azt, akkor gazdag lesz. Itt kerül szóba a kínai, illetve japán szerződés.¹⁴⁶

Ebben a hónapban is szerepel több reklám is: december 8-én a *Prachtwerke und Festgeschenke* című hirdetésben Wilhelm Heine két művét a *Reise um die Erde nach Japant* és az *Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotskot* reklámozzák.¹⁴⁷ Említés szinten szerepel egy másik reklámban is Japán, december 19-én és 25-én.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 292. szám (1858. december 22.) 5134.

¹⁴⁵ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 299. szám (1858. december 31.) 5313.

¹⁴⁶ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 299. szám (1858. december 31.) 5314.

¹⁴⁷ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 281. szám (1858. december 8.) 4856.

¹⁴⁸ Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 290. szám (1858. december 19.) 5086., Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 295. szám (1858. december 25.) 5239.

10. Összegzés

A bevezetőben megfogalmazott céloknak megfelelően mindkét folyóirat 1858-as évfolyamával eljutottam a vizsgált korszak utolsó, Japánnal kapcsolatos híréig. Láthattuk, hogy magyar, valamint osztrák részről ez idő alatt közvetett forrásokból dolgoztak a szerzők, még nem történt meg a közvetlen kapcsolatfelvétel. Törekvések már voltak ekkor is, de az Osztrák–Magyar Monarchia és Japán közötti szerződés megkötéséig, ami az utolsó egyenlőtlen szerződés volt, még 1869-ig várni kellett.¹⁴⁹

A cikkek szerzőit a legtöbb esetben nem ismerjük, a Wiener Zeitungban egy helyen szerepel egy monogram, illetve a *Reise um die Erde nach Japan* című könyv alapján sikerült azonosítani az egyik beszámoló esetében, hogy az Wilhelm Heinétől származik, de ez nem szerepel az újságban. A Vasárnapi Újsággal kapcsolatban kicsit szerencsésebb helyzet áll fenn, három szerző is feltüntette a nevét valamilyen formában, vagy a teljeset, vagy a vezetéknévét, vagy monogramot, de utóbbi két esetet is lehetett azonosítani.

A Vasárnapi Újságban ez alatt az 5 év alatt összesen 8 hír jelent meg Japánnal kapcsolatban, ezek között találhatunk a megnyitással, szokásokkal, japán néppel, a teával kapcsolatos híreket, ahogy volt olyan év is, amikor semmilyen témában nem jelent meg cikk a kutatott tárgykörben. A bevezetőben is megfogalmazott feltevésemet, mely szerint a cikket szerzői használhatták a Wiener Zeitungban megjelenteket, illetve hogy elsősorban német nyelvterületről szerezték be a híreiket igazolhatja Dr. Hegedűs 1855-ös cikke. Ebben azt írja, hogy sokat írtak az újságok a kereskedelmi szerződésről, de mivel ekkor csekély volt a magyar nyelvű sajtóban ezzel kapcsolatban megjelent hírek száma, így utalhatott a német nyelvű sajtóra is, valamint konkrétan hivatkozik egy korábban megjelent német könyvre is. Az 1858-ban Vasárnapi Újságban megjelent cikkhez tartozó illusztráció véleményem szerint Wilhelm Heinétől származik. Továbbá Heine 1856-os könyvéről készült 1858-as magyar nyelvű ismertetés szerzője is tájékozódhatott a korábban 1856 decemberében a Wiener Zeitung esti számában megjelent könyvajánló segítségével, ahogy a korábban 1854-es Vasárnapi Újságban megjelent *Hogy áll a világ? - I. Az amerikaiak Japánban* című cikk alapjául szolgálhattak az osztrák lapban megjelent hírek. A feltevés megerősítéséhez természetesen további kutatómunka szükséges, ezeket leendő doktori dolgozatomban szándékozom kifejteni.

A magyar újságban megjelent cikkek sokféle témában írtak Japánról, ami a későbbiek során sem változott meg, sőt később ezek még tovább bővültek. A Wiener Zeitungban megjelent

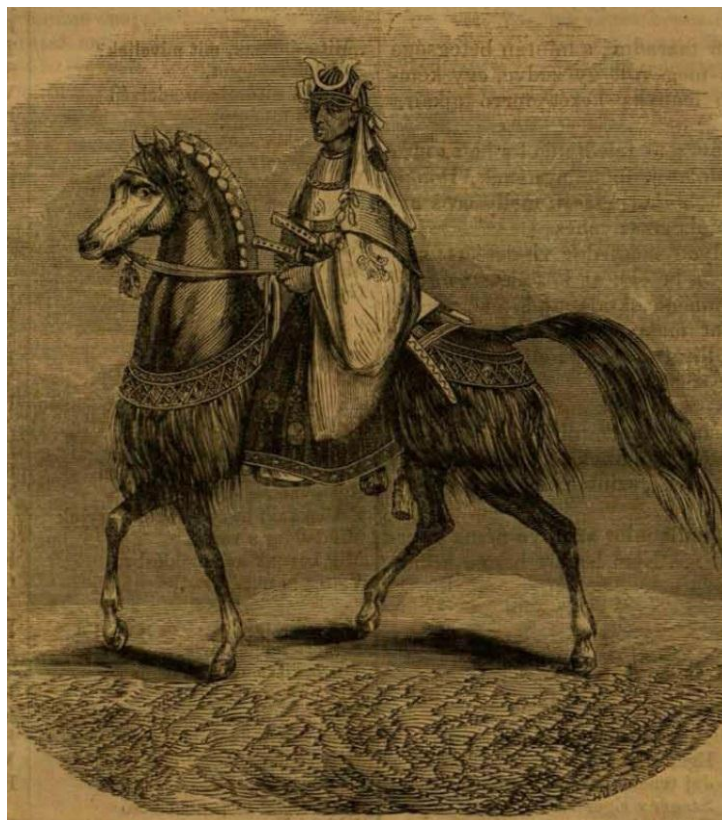
¹⁴⁹ Szerdahelyi István: Az Osztrák–Magyar Monarchia és a Japán Császárság között 1869. évi október 18-án kötött kereskedelmi szerződés. In: Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 33.

hírekről is elmondható ez, azzal a különbséggel, hogy a napilap jellege miatt nagyobb arányban szerepeltek külpolitikai cikkek, mint azok, amelyeket a Vasárnapi Újság tematikájába lehet illeszteni, azonban a fenti példákból látható, hogy szerepeltek ilyenek is szép számmal. Ezek között főleg az 1854-es évben nagyobb arányban szerepelnek a nyitás körül keletkezett beszámolók, a tárgyalással és a két megnyitott várossal kapcsolatban. Az 1855-ös évben az újságírókat főként a földrengés és Putyatyin sorsa foglalkoztatta, nyilván az aktuálpolitikai helyzet miatt is. Később egyre többféle témában érkeznek hosszabb-rövidebb hírek, amerikai, angol, francia és holland tudósítók által. Az olvasóközönség ezek segítségével sok mindent megtudhatott Japánról és a japánokról. Nagyon sok helyen hangsúlyozzák, hogy tiszták és udvariasak, a nők fogukat feketére festik, mennyire nagy Edo, mennyire fogékonyak a tanulásra, és milyen nagy előrelépéseket tettek a tudományok terén mennyire rövid idő alatt, amelyre az 1858-ban megjelent beszámoló szerzője is rácsodálkozott.

11. Képek

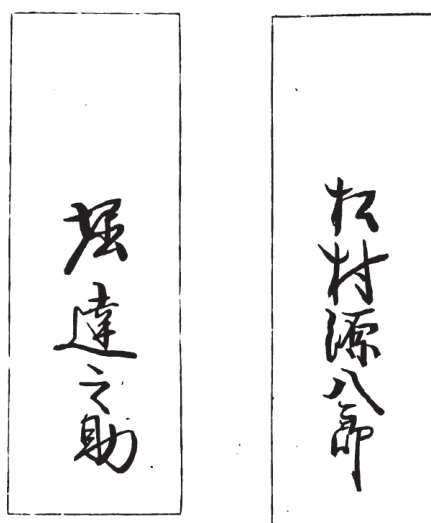
1. kép: Japán generális

2. kép: Dsapan fővezér

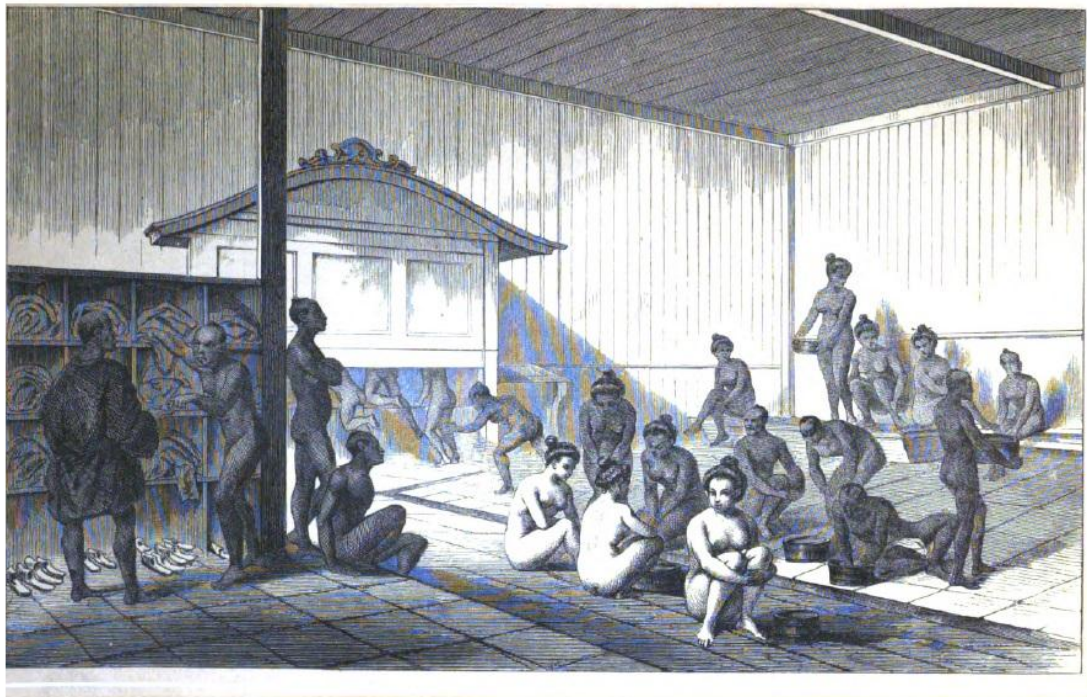
3. kép: Simodai nő és leánya

4. kép: Japán névjegykártyák

5. kép: Tárgyalás: Perry és a japán hivatalnokok

6. kép: „Leforrázó” - nyilvános fürdő Simodában

12. Bibliográfia

12.1. Források

Apáczai Csere János: Magyar Encyclopaedia. Kritérium könyvkiadó. Bukarest 1977.

Berghaus, Heinrich Karl Wilhelm: Die Völke des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft, und ihren Eigenthümlichkeiten in Regierungsform, Religion, Sitte und Tracht : Mit einhundertundfunfzig naturgetreuen colorirten Abbildungen. I-II. Muquardt. Brüssel-Leipzig 1845–1847.

1861-es új kiadás 1. kötete

http://books.google.hu/books?id=6NArAQAAMAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

1847-es kiadás 2. kötete

http://books.google.hu/books?id=210LAQAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

Golovnyin, Vaszilij Mihajlovics: Memoirs of a captivity in Japan, during the years 1811, 1812 and 1813 with Observations on the country and the people I-III. Printed for Henry Colburn and Co. London 1824.,

<https://archive.org/search.php?query=creator%3A%22Golovnin%2C+Vassilii+Mikhailovich%22> 2014.04.10.

Heine, Wilhelm: Die Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk : unter Commando von Commodore Colin Ringgold und Commodore John Rogers im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten unternommen in den Jahren 1853 bis 1856. I. Hermann Costenoble. Leipzig, 1858. II-III. . Otto Purfürst. Leipzig, 1859.

1867-es új kiadás I-II. kötete:

http://books.google.hu/books?id=5jQQAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=Die+Expedition+in+die+Seen+von+China,+Japan+und+Ochotsk&hl=hu&sa=X&ei=1tRbU4KCLajU4QS-uIBQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.26.

1858/59-es kiadás III. kötete:

http://books.google.hu/books?id=zj1CAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=Die+Expedition+in+die+Seen+von+China,+Japan+und+Ochotsk&hl=hu&sa=X&ei=1tRbU4KCLajU4QS-uIBQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.26.

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853,1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856.

http://books.google.hu/books?id=Vq8UAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Wilhelm+Heine%22&hl=hu&sa=X&ei=m9JU9eVBcnNygOlmILgDA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

Lévai Gábor: Japán magyar könyvészete. Egyetemi Keletázsiai Intézet. (Keletázsiai dolgozatok) Budapest, 1943.

Mamiya Rinzo: Kita Ezo zuetsu

<http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/EastAsian/EastAsian-idx?id=EastAsian.Zusetsu2>
2014.04.10.

Messziről felmerülő vonzó szigetek. I. Japánról szóló, magyar nyelvű ismertetések a kezdetektől 1869-ig. Szerk. Buda Attila. (Pagoda és Krizantém) Ráció kiadó. Budapest 2010.

Zur Geschichte der Kaiserlichen Wiener Zeitung, 8. August, 1703–1903. [név nélkül] Kommissionsverlag. Druckerei der kaiserlichen Wiener Zeitung. Wien 1903.
<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=wzj> 2014.03.23.

12.2. Szakirodalom és internetes források

Austria-Forum: Wiener Zeitung, http://austria-forum.org/af/AEIOU/Wiener_Zeitung
2014.03.23.

The Chambridge History of Japan (1-6.) 5. kötet: The Nineteenth Century. Szerk. Marius B. Jansen. Cambridge University Press. New York – Melbourne – Madrid – Cape Town-Singapore – Sao Paulo – Delhi 2007.

Eurotopics: Wiener Zeitung:

http://www.eurotopics.net/en/home/medienindex/media_articles/?frommedia=65879
2014.03.23.

Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a XIX–XX. század fordulóján. In: Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 63–88.

Hantzsch, Viktor: Peter Bernhard Wilhelm Heine. Allgemeine Deutsche Biographie <http://www.deutsche-biographie.de/sfz28920.html> 2014.03.18.

Jansen, Marius B.: The Making of Modern Japan. The Belknap Press of Harvard University Press. Chambridge – Massachusetts – London England 2002.

Koedo-Kawagoe, <http://www.koedo.or.jp/foreign/english/index.html> 2014.04.15.

A magyar sajtó története 1705–1982. I-II/2. Főszerk: Szabolcsi Miklós. Akadémiai kiadó. Budapest, 1979–1985. II/1. A Vasárnapi Újság (1854–1921), <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/index.html> 2014.02.06.

Pantzer, Peter: Japan und Österreich–Ungarn. Die diplomatischen, wirtschaftlichen und kulturellen Beziehungen von ihrer Aufnahme bis zum Ersten Weltkrieg. (Beiträge zur Japanologie 11.) Institut für Japanologie. Wien 1973.

Ratzel: Georg Heinrich Freiherr von Langsdorff. Allgemeine Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz61240.html> 2014.04.10.

Reischauer, Edwin O.: Japán története. Maecenas könyvkiadó. Budapest 1995.

Schlyter, Herman: Karl Friedrich August Gützlaff (1803–1851). Neue Deutsche Biographie: <http://www.deutsche-biographie.de/sfz24590.html> 2014.03.18.

Stamprech, Franz: Die älteste Tageszeitung der Welt. Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei. Wien 1977.

Szabadbölcsészeti, Betűtípusok, Gót betűk, http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszeti/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=378 2014.03.23.

Szabó Noémi Anna: Japánok Európában a 16–17. században. Haszekura Cunenaga követsége. KRE BTK, Keleti nyelvek és kultúrák – japán szakirány, BA szakdolgozat Budapest, 2012.

Szerdahelyi István: Az Osztrák–Magyar Monarchia és a Japán Császárság között 1869. évi október 18-án kötött kereskedelmi szerződés. In: Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 44-63.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. [Hornyánszky Viktor császári és királyi udvari Könyvnyomda] Budapest 1891.

<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm> 2013.04.19.

Totman, Conrad: Japán története. Osiris kiadó, Budapest 2006.

Walker, Brett L.: Mamiya Rinzo and the Japanese exploration of Sakhalin Island: cartography and empire. http://www.japanfocus.org/data/walker.mamiya_rinzo_.pdf 2014.04.10.

Walter, Heinz: Adam Johann von Krusenstern. Neue Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz46459.html> 2014.04.10.

Wiener Zeitung: http://anno.onb.ac.at/info/wrz_info.htm 2014.03.23.

Wiener Zeitung: http://www.onb.ac.at/ausb/pro7/pt6/info/wrz_info.htm 2014.04.14.

Wilkinson, Endymion: Japan versus the west. Image and Reality. Penguin books, London England – New York N.Y. USA 1990.

12.3. Folyóiratok

12.3.1. Vasárnapi Újság

<http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=30> 2014.04.23.

Páhk Albert: Vasárnapi Újság: Ismertető.

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/ismerteto.html> 2013.04.19.

1854.

Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 1. szám (1854. március 5.),

Házassági szokások Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 14. szám (1854. június 4.)

Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 18. szám (1854. július 2.)

1855

Dr. Hegedűs: A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok – IV. Dsapanok. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 42. szám (1855. október 28.)

Ordódi István Károly: Thea. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 44. szám (1855. november 4.)

1856

Dr. Hegedűs: Papírnövények. Vasárnapi Újság, 3. évfolyam 18. szám (1856. május 4.)

1857

S[o]ltész J[ános]: A Dairi vagy a japán uralkodó papfőnök. Vasárnapi Újság, 4. évfolyam 22. szám (1857.május 31.)

1858

Néhány szó Japánról. Vasárnapi Újság, 5. évfolyam 50. szám (1858. december 12.)

1859

Borzasztó tűzvész. Vasárnapi Újság, 6. évfolyam 21. szám (1859. május 22.)

12.3.2. Oesterreichisch kaiserliche Wiener Zeitung, 1858-tól Wiener Zeitung

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz> 2014.04.23.

1854

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 21. szám (1854. január 25.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 38. szám (1854. február 14.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 46. szám (1854. február 23.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 49. szám (1854. február 26.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 50. szám (1854. február 28.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 62. szám (1854. március 14.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 86. szám (1854. április 11.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 102. szám (1854. április 28.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 125. szám (1854. május 25.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 127. szám (1854. május 27.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 137. szám (1854. június 8.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 164. szám (1854. július 11.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 180. szám (1854. július 29.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 184. szám (1854. augusztus 3.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 191. szám (1854. augusztus 11.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 192. szám (1854. augusztus 12.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 205. szám (1854. augusztus 27.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 221. szám (1854. szeptember 15.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 224. szám (1854. szeptember 19.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 233.szám (1854. szeptember 29.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 238. szám (1854. október 5.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 241. szám (1854. október 8.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 248. szám (1854. október 17.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 249. szám (1854. október 18.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 259. szám (1854. október 29.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 272. szám (1854. november 14.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 276. szám (1854. november 18.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 284. szám (1854. november 28.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 301. szám (1854. december 17.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 303. szám (1854. december 20.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 307. szám (1854. december 24.)

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 308. szám (1854. december 25.)

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 312. szám (1854. december 30.)

1855

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 8. szám (1855. január 10.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 16. szám (1855. január 19.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 28. szám (1855. február 2.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 46. szám (1855. február 23.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 48. szám (1855. február 25.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 54. szám (1855. március 4.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 82. szám (1855. április 6.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 96. szám (1855. április 22.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 101. szám (1855. április 28.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 103. szám (1855. május 1.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 109. szám (1855. május 8.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 116. szám (1855. május 16.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 124. szám (1855. május 25.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 126. szám (1855. május 27.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 127. szám (1855. május 29.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 137. szám (1855. június 10.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 181. szám (1855. augusztus 1.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 182. szám (1855. augusztus 2.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 207. szám (1855. augusztus 31.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 217. szám (1855. szeptember 12.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 221. szám (1855. szeptember 16.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 225. szám (1855. szeptember 21.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 238. szám (1855. október 6.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 261. szám (1855. november 3.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 266. szám (1855. november 9.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 268. szám (1855. november 11.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 283. szám (1855. november 30.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 285. szám (1855. december 2.)

1856

Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 1. szám (1856. január 1.)

Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 2. szám (1856. január 3.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 4. szám (1856. január 5.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 18. szám (1856. január 22.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 37. szám (1856. február 14.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 51. szám (1856. március 1.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 82. szám (1856. április 9.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 85. szám (1856. április 12.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 173. szám (1856. július 27.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 179. szám (1856. augusztus 3.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 191. szám (1856. augusztus 19.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 201. szám (1856. augusztus 30.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 202. szám (1856. augusztus 31.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 203. szám (1856. szeptember 2.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 212. szám (1856. szeptember 13.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 256. szám (1856. november 5.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 277. szám (1856. november 30.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 282. szám (1856. december 6.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 292. szám (1856. december 19.)
Wiener Zeitung, [153. évfolyam] 262. szám (1856. november 12.)

1857

Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 35. szám (1857. február 13.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 66. szám (1857. március 21.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 87. szám (1857. április 17.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 97. szám (1857. április 29.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 105. szám (1857. május 8.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 107. szám (1857. május 10.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 118. szám (1857. május 24.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 130. szám (1857. június 9.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 132. szám (1857. június 11.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 203. szám (1857. szeptember 5.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 212. szám (1857. szeptember 17.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 224. szám (1857. október 1.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 229. szám (1857. október 7.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 236. szám (1857. október 15.)

Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 245. szám (1857. október 25.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 247. szám (1857. október 28.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 252. szám (1857. november 3.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 267. szám (1857. november 20.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 270. szám (1857. november 24.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 272. szám (1857. november 26.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 278. szám (1857. december 3.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 281. szám (1857. december 6.)
Wiener Zeitung, [154. évfolyam] 287. szám (1857. december 15.)

1858

Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 4. szám (1858. január 6.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 6. szám (1858. január 9.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 8. szám (1858. január 12.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 12. szám (1858. január 16.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 62. szám (1858. március 17.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 63. szám (1858. március 18.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 100. szám (1858. május 2.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 134. szám (1858. június 15.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 146. szám (1858. június 29.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 160. szám (1858. július 16.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 168. szám (1858. július 25.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 174. szám (1858. augusztus 1.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 200. szám (1858. szeptember 1.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 203. szám (1858. szeptember 4.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 204. szám (1858. szeptember 5.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 206. szám (1858. szeptember 8.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 211. szám (1858. szeptember 15.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 214. szám (1858. szeptember 18.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 216. szám (1858. szeptember 21.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 223. szám (1858. szeptember 29.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 225. szám (1858. október 1.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 231. szám (1858. október 8.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 234. szám (1858. október 12.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 236. szám (1858. október 14.)

Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 249. szám (1858. október 29.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 253. szám (1858. november 4.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 256. szám (1858. november 7.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 259. szám (1858. november 11.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 264. szám (1858. november 18.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 265. szám (1858. november 19.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 268. szám (1858. november 23.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 281. szám (1858. december 8.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 284. szám (1858. december 12.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 290. szám (1858. december 19.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 292. szám (1858. december 22.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 295. szám (1858. december 25.)
Wiener Zeitung, [155. évfolyam] 299. szám (1858. december 31.)

Wiener Zeitung, 236. évfolyam 309. szám (1939. december 31.)

12.3.3. Abendblatt der oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung, 1858-tól Abendblatt. Wiener Zeitung

1854

Abendblatt, évf. n. 59. szám (1854. március 13.)

Abendblatt, évf. n. 62. szám (1854. március 16.)

Abendblatt, évf. n. 82. szám (1854. április 10.)

Abendblatt, évf. n. 146. szám (1854. június 28.)

Abendblatt, évf. n. 248. szám (1854. október 28.)

Abendblatt, évf. n. 252. szám (1854. november 3.)

Abendblatt, évf. n. 256. szám (1854. november 8.)

Abendblatt, évf. n. 284. szám (1854. december 15.)

1855

Abendblatt, évf. n. 22. szám (1855. január 27.)

Abendblatt, évf. n. 32. szám (1855. február 9.)

Abendblatt, évf. n. 125. szám (1855. június 1.)

Abendblatt, évf. n. 145. szám (1855. június 26.)

Abendblatt, évf. n. 174. szám (1855. július 31.)

Abendblatt, évf. n. 186. szám (1855. augusztus 14.)

Abendblatt, évf. n. 198. szám (1855. augusztus 29.)

Abendblatt, évf. n. 211. szám (1855. szeptember 14.)

Abendblatt, évf. n. 225. szám (1855. október 1.)

Abendblatt, évf. n. 229. szám (1855. október 5.)

Abendblatt, évf. n. 250. szám (1855. október 30.)

Abendblatt, évf. n. 266. szám (1855. november 20.)

1856

Abendblatt, évf. n. 16. szám (1856. január 19.)

Abendblatt, évf. n. 22. szám (1856. január 26.)

Abendblatt, évf. n. 23. szám (1856. január 28.)

Abendblatt, évf. n. 26. szám (1856. január 31.)

Abendblatt, évf. n. 81. szám (1856. április 8.)

Abendblatt, évf. n. 95. szám (1856. április 24.)

Abendblatt, évf. n. 161. szám (1856. július 14.)

Abendblatt, évf. n. 164. szám (1856. július 17.)
Abendblatt, évf. n. 230. szám (1856. október 4.)
Abendblatt, évf. n. 232. szám (1856. október 7.)
Abendblatt, évf. n. 269. szám (1856. november 21.)
Abendblatt, évf. n. 280. szám (1856. december 4.)

1857

Abendblatt, évf. n. 61. szám (1857. március 16.)
Abendblatt, évf. n. 67. szám (1857. március 23.)
Abendblatt, évf. n. 70. szám (1857. március 27.)
Abendblatt, évf. n. 166. szám (1857. július 23.)
Abendblatt, évf. n. 173. szám (1857. július 31.)
Abendblatt, évf. n. 185. szám (1857. augusztus 14.)
Abendblatt, évf. n. 197. szám (1857. augusztus 29.)
Abendblatt, évf. n. 200. szám (1857. szeptember 2.)

1858

Abendblatt, évf. n. 19. szám (1858. január 25.)
Abendblatt, évf. n. 73. szám (1858. március 31.)
Abendblatt, évf. n. 209. szám (1858. szeptember 13.)
Abendblatt, évf. n. 210. szám (1858. szeptember 14.)
Abendblatt, évf. n. 212. szám (1858. szeptember 16.)
Abendblatt, évf. n. 221. szám (1858. szeptember 27.)
Abendblatt, évf. n. 227. szám (1858. október 4.)
Abendblatt, évf. n. 283. szám (1858. december 11.)
Abendblatt, évf. n. 286. szám (1858. december 15.)

12.4. Képek forrása

1. kép: Japán generális

Heinrich Karl Wilhelm Berghaus: Die Völke des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft, und ihren Eigenthümlichkeiten in Regierungsform, Religion, Sitte und Tracht : Mit einhundertundfunfzig naturgetreuen colorirten Abbildungen. I-II. Muquardt. Brüssel – Leipzig 1845–1847. 138-139. között.

Internetes elérést lásd feljebb.

2. kép: Dsapan fővezér

Dr. Hegedűs: A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok - IV. Dsapanok. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 42. szám (1855. október 28.) 336-338.

3. kép: Simodai nő és leánya

Néhány szó Japánról. Vasárnapi Újság, 5. évfolyam 50. szám (1858. december 12.) 592-594.

4. kép: Japán névjegyek

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853,1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. 41.

Internetes elérést lásd feljebb.

5. kép: Tárgyalás: Perry és a japán hivatalnokok

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853,1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. kötet 76-77. oldal között.

Internetes elérést lásd feljebb.

6. kép: „Leforrázó” – nyilvános fürdő Simodában

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853,1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. 34-35. oldal között.

Internetes elérést lásd feljebb.

12. まとめ

この修士論文のテーマは、「日曜新聞」（Vasárnapi Újság）という19世紀の週刊誌に1854年から1858年の五年間の間に掲載された「日本に関するニュース記事」と、同時期に「ウィーン新聞」（Wiener Zeitung）に掲載された同じテーマのニュース記事との比較研究である。

私は以前から日本・ヨーロッパ関係史に関心があり、理学の卒業論文も支倉常長と使節団をテーマに日本とヨーロッパの歴史的な結びつきについて研究した。

今回のテーマは19世紀中ごろ、いわゆる「鎖国時代」が終わり開国した直後に、日本とヨーロッパ（特にハンガリーとオーストリア）のメディアを通じて人々がどのように双方の文化圏の情報を得ていたかを当時の新聞記事から比較・研究するものである。

日本に関する情報は、オーストリア・ハンガリー双方の記者はともに第一次ソースではなく二次的な情報源を頼りに取材しており、このため「日曜新聞」の記者たちが記事を制作するにあたってどれだけ「ウィーン新聞」の記事情報を参考にしていたかを、両紙の記事を比較することにより研究することが今回の論文の主旨である。

論文の出だしでは鎖国時代における日本・ヨーロッパ間の情報交換の歴史を解説する。鎖国時代の双方の情報量は至極限られており、その限られた情報は出島への出入りを許されていたオランダからのものであった。

次の2章では、前述したヨーロッパの新聞紙、「日曜新聞」と「ウィーン新聞」についてそれぞれ解説する。

「日曜新聞（Vasárnapi Újság）」は1854年から1921年にかけて68年間のハンガリーで発行された挿絵付きの大衆向けの週刊新聞である。記事のテーマは幅広く、ニュースのほかにも文化や教育、伝記、文学、婦人向けのテーマなど様々な情報を掲載していた。

「ウィーン新聞」（Wiener Zeitung）は、前身である Wienerischen Diarium 紙の

1703年の創立から現在に至るまで発行されている、世界でも最も古くからある新聞紙のひとつである。1812年から同紙はオーストリア政府公認の機関紙として認定され、このため検閲により独自の政治論を展開することができなくなったため、より文化的・学術的な情報に特化していった。

論文の次の章では、1854年から1858年の五年間に掲載された日本に関する文化的ニュースを抜粋し、比較する。

1854年：「日曜新聞」では日本に関する2つの記事が掲載され、ひとつは日本の結婚生活における習慣について書かれ、ふたつめはペリー提督の「黒船来航」、そして日米和親条約、その際にアメリカからの通信機や機関車贈答のニュースを報じている。同年の「ウィーン新聞」では一年間の発行を通して「japan」という語が42回用いられている。この語を含む記事の大多数はペリー提督と「開国」について書かれたものである。また、和親条約と条約によって開かれた下田市と函館市のレポートも多く書かれている。

1855年度：この年の「日曜新聞」での日本のニュース記事数も2件であり、今回は例外的に両記事の執筆者の名前を知ることができる。1件目の記事はお茶に関するものであり、日本の記述がある。2件目の記事では、執筆者は1845-47年にドイツで発行された世界の民族学の本を基に、日本人について紹介している。

この年では「日曜新聞」以外で日本について書かれたハンガリー語の記事は3件しか出ていないが、先述の「日曜新聞」の記事の執筆者である Dr. Hegedűs 曰く「日本の開国については多くの新聞社が記事を書いた」らしく、これには恐らく「ウィーン新聞」の記事も意識しての発言だと思われる。

同年の「ウィーン新聞」では一年間の発行を通して「japan」という語が44回用いられている。この年の記事の主なテーマは安政東海地震で、沈没したロシア軍艦ディアナ号と救出された乗組員とエフィム・プチャーチン元帥についての記述が多い。

1856年：この年の「日曜新聞」の日本についての記事は和紙について書かれた記事1件のみである。また、この1件以外にハンガリー語で書かれた日本関連の記事の記録は無い。

一方、「ウィーン新聞」では「japan」という語が39回用いられている。論文のテーマに関して一番興味深い記事は、12月4日の夕刊に掲載されたウィルヘルム・

ハイネの著書「Reise um die Erde nach Japan」の紹介記事である。ウィルヘルム・ハイネはペリー提督と共に渡日したドイツ人であり、日本関連の著書を数多く出している。

1857年：同年に「日曜新聞」で書かれた唯一の日本についての記事では「Dairi（内裏）」とその後継について書かれた長めの記事のみである。尚、この時代の新聞記事に出てくる「日本の皇帝」という言葉は大抵、「将軍」を指しているという情報の錯誤が見られる。

同年の「ウィーン新聞」では「japan」という語が34回用いられている。この年は例えばオランダから贈答された蒸気船や建造中のイギリス贈答の蒸気船についてや、k. k. Hof Bibliothek が所有する葛飾北斎の木版画について等、様々なテーマで日本が取り上げられている。

1588年：同年の「日曜新聞」の日本関連の記事は前年と同じく1件のみである。その記事には下田市と函館市の生活様式や人々の暮らしを紹介している。

しかし、同年のハンガリーではウィルヘルム・ハイネの日本についての著書を扱った長めの記述がある一冊の本が発行された。この記述の執筆者は「ウィーン新聞」の記事からウィルヘルム・ハイネの著書の存在を知ることができたのではないかと仮定できる。

一方、同年の「ウィーン新聞」では「japan」という語が55回用いられており、本論文の研究の範囲内では最多である。この年でも様々なテーマで日本が取り上げられているが、もっとも興味深いのは11月に掲載された3つの記事である。これらの記事のソースはイギリスで書かれたものであり、1件は江戸周辺の「旅」の文化についての案内であり、2件目は神奈川湾への航海と江戸についての記述、3件目は長崎県の生活について書かれており、日本人の勤勉さを称えている。

この時代から既にオーストリア帝国の日本との直接的な接触を試みる姿勢を窺うことができるが、それには1869年まで待つ必要があった。この時にはオーストリア帝国はオースリア＝ハンガリー帝国となり、日墺修好通商航海条約を結ぶこととなる。

これ以降オーストリアとハンガリーではより多くの日本関連の記事が書かれるようになるが、本論文が研究した5年間の間にもメディアによって日本と日本の人々

について多くの知識がもたらされた。興味深いことに、多くの記事に共通して日本人の礼儀正しさや勤勉さ、町や人々の清潔さについて驚嘆の言葉が添えられている。